

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Praha, 2008

Marie Trtíková

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce na katedře učitelství u Mgr. Pavlíny Janošové, Ph.D.

na téma:

Vliv domácího zvířete na prožívání dětí a dospívajících
The influence of pets to sensation of children and adolescents

Jméno: Marie Trtíková

Studijní obor: Učitelství náboženství, etiky a filosofie

Forma studia: prezenční

Školní rok: 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Pavlíny Janošové, Ph.D., s použitím uvedené literatury.

V Praze

.....

Děkuji za odbornou pomoc, cenné rady, korekturu a nesmírnou trpělivost Mgr. Pavlíně Janošové, Ph.D a také své rodině a přátelům, kteří mě za všech okolností podporovali a poskytli mi odpovídající podmínky vhodné pro napsání této práce.

„Zvířata jsou tak chápaví přátelé - na nic se neptají a nikdy nás nekritizují.“
George Eliot¹

¹ *Milovníci koček - citáty pro milovníky zvířecích mazlíčků*, History & Heraldry, Brno 2003.

ANOTACE

V teoretické části své práce se věnuji nejprve fenoménu domestikace zvířat, jejímu dopadu na dnešní civilizaci a využití ve vzájemném prospěchu - pro zvířata, i pro lidi. V rodinách, které se rozhodly pořídit si domácí zvíře, hraje důležitou roli jeho správný výběr a vhodné podmínky pro jeho chov. Největší důraz kladu na význam zvířat v terapeutické oblasti - v tzv. animoterapii. Podrobněji se zabývám canisterapií, felinoterapií a hipoterapií. Cílovou skupinou se pro mě staly zejména děti staršího školního věku, ale uvádím některé příklady dopadu pozitivního působení domácích mazlíčků i na dospělou populaci. Důležitou složkou vlastnictví zvířete je i schopnost vyrovnat se s jeho úmrtím. Všechna nastíněná témata v teoretické části jsou dále rozpracována v praktickém oddíle mé práce. Prováděla jsem výzkum na pražských gymnáziích, jehož výsledky jsou zevrubně rozebrány v druhé polovině práce.

ANNOTATION

In the theoretical part of my work, at first I deal with the phenomenon of domestication of animals, its descent on today's civilization and usage in common welfare - for animals, and also for people. In families, who decided to provide a pet, plays an important role correct selection and convenient conditions for its breeding. I set the biggest accent on the meaning of animals in the therapeutical area - in so called Pet therapy. In detail I write about therapeutical usage of dogs, cats and horses. The target group became for me children of older school age, but I also mention some examples of impact of the positive influence of pets to adult population. An important part of having pets is the ability to balance with its death. All the mentioned themes in the theoretical part are further described in the practical section of my work. I made a research at Prague's grammar schools and its results are detailed written in the second part of this work.

KLÍČOVÁ SLOVA

- prožívání dětí a dospívajících
- domestikace zvířat
- terapie za pomoci zvířat
- canisterapie
- felinoterapie
- hipoterapie
- emocionální vývoj dětí
- úmrtí zvířete
- právní pojetí zvířete
- psychická pohoda

KEY WORDS

- sensation of children and adolescents
- domestication of animals
- animal assisted therapy
- dogs-therapy
- cats-therapy
- horses-therapy
- emotional development of children
- pet loss
- law conception of animals
- well-being

OBSAH

1. ÚVOD	11
2. TEORETICKÁ ČÁST	13
2.1 FENOMÉN DOMÁCÍ ZVÍŘE	13
2.2 VOLBA ZVÍŘETE	15
2.3 VLIV ZVÍŘAT NA DUŠEVNÍ ROZVOJ DĚTÍ	18
2.4 ANIMOTERAPIE	20
2.4.1 Pes - canisterapie	23
2.4.2 Kočka - felinoterapie	26
2.4.3 Kůň - hipoterapie	29
2.5 ZTRÁTA ZVÍŘETE	31
3. PRAKTICKÁ ČÁST	33
3.1 CÍL VÝZKUMU	33
3.2 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU	33
3.3 METODA VÝZKUMU	34
3.4 FORMULACE HYPOTÉZ	35
3.5 ZPŮSOB PROVEDENÍ VÝZKUMU A METODY VYHODNOCENÍ	36
3.6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	37
3.6.1 Otázka č. 1	37
3.6.1.1 Dívky x Chlapci - ot. č.1	39
3.6.1.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.1	39
3.6.2 Otázka č. 2	40
3.6.2.1 Dívky x Chlapci - ot. č.2	42
3.6.2.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.2	43
3.6.3 Otázka č. 3	44
3.6.3.1 Dívky x Chlapci - ot. č.3	49
3.6.3.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.3	51
3.6.4 Otázka č. 4	52
3.6.4.1 Dívky x Chlapci - ot. č.4	55
3.6.4.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.4	56

3.6.5 Otázka č. 5	57
3.6.5.1 Dívky x Chlapci - ot. č.5	61
3.6.5.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.5	62
3.6.6 Otázka č. 6	64
3.6.6.1 Dívky x Chlapci - ot. č.6	66
3.6.6.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.6	67
3.6.7 Otázka č. 7	68
3.6.7.1 Dívky x Chlapci - ot. č.7	71
3.6.7.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.7	72
3.6.8 Otázka č. 8	73
3.6.8.1 Dívky x Chlapci - ot. č.8	75
3.6.8.2 Sekunda x Druhý ročník - ot. č.8	75
3.7 DISKUSE HYPOTÉZ	76
4. ZÁVĚR	79
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	82
6. PŘÍLOHY - Č.1: DOTAZNÍK	85
7. SUMMARY	87

1. ÚVOD

Rozhodla jsem se, že téma své diplomové práce zvolím z oboru psychologie, neboť je mi toto odvětví velmi blízké a ráda bych se v budoucnu hlouběji věnovala jeho studiu. Psychologii jsem spojila se svojí další zálibou, a tou je láska ke zvířatům. Neumím si ani představit svůj život bez zvířat - možnosti je pohladit, pomazlit se s nimi a starat se o ně. Od malička jsem v kontaktu se zvířaty a mám s jejich chováním i dopadem na lidskou psychiku bohaté zkušenosti. Ráda bych své nabyté poznatky co nejvíce využila ve své diplomové práci.

Téma mé práce zní: Vliv domácího zvířete na prožívání dětí a dospívajících. Rozdělila jsem ji do dvou hlavních oddílů - teoretické části a praktické části.

V teoretickém úseku se zabývám nejprve fenoménem domestikace zvířat, jeho vznikem, příčinami a dopadem na člověka. Dále nastiňuji možnosti, které rodina má, když si chce pořídit zvířátko. Je třeba zvážit mnoho kritérií, aby se dospělo k oboustranné spokojenosti - jak člověka, tak i zvířete. Nejdůležitější část teorie tvoří vliv zvířat na děti. Pozitivní dopad živých tvorů na lidi je známý několik desetiletí, ale až v poslední době se o něm začalo více hovořit. (Jedná se o nové pole vědního zkoumání, jemuž začíná být v posledních letech věnována pozornost jak z řad psychoterapeuticky orientovaných odborníků, tak i ze strany širší veřejnosti.) Pro mou práci je klíčová zejména kultivace sociálních dovedností dítěte, pozitivní vliv na dětskou psychiku, výchovný význam zvířat i pomoc v terapiích. Jednotlivým druhům animoterapie se věnuji podrobněji. Jmenovitě to je canisterapie, felinoterapie a hipoterapie. Nedílnou součástí vlastnictví zvířete je i schopnost vyrovnat se s jeho úmrtím. Zvířata žijí kratší životy než lidé, a proto se s touto smutnou zkušeností setkává během svého života většina lidí. Je třeba umět se s ní vypořádat a pochopit i zákonitosti přírody. Obzvláště pro dítě to může být těžký, bolestný a traumatizující moment. Mnohé jeho aspekty rozebírám v poslední kapitole teoretické části.

Praktická část, na které spočívá hlavní důraz, sestává z výzkumu prováděného na dvou pražských gymnáziích. Ve třídách jsem rozdala dotazníky, které obsahovaly osm polootevřených a otevřených otázek, týkajících se vlivu zvířat na psychickou pohodu dětí. Odpovědi studentů (celkem můj výzkum zahrnoval sto

děti) jsem následně analyzovala a vyhodnotila metodou Chí kvadrátu. (Dotazník je možno si prohlédnout v příloze č. 1, která je uvedena na konci mé práce.)

Z informačních zdrojů jsem nejvíce využívala monografií a periodik, ale spíše populárnějšího charakteru, neboť téma mé práce není dostatečně pokryto odbornou a vědeckou literaturou. Z tohoto důvodu jsem čerpala informace také z několika tematicky zaměřených internetových zdrojů, odkud jsem získala inspirující poznámky k tématu.

Cílem mé práce je analýza psychologického aspektu chovatelství domácích zvířat, zejména jejich kladného působení na psychickou i fyzickou stránku lidské osobnosti. Stále se najde velké množství lidí, kteří si fakt léčebného účinku zvířat na lidi neuvědomují či ho dokonce popírají. Má práce by je měla přesvědčit, že se mýlí. To potvrzují jak odpovědi studentů v praktické části, tak i lékařské výzkumy, jejichž subjekty se stali lidé, kteří vlastní nějaké zvíře. Podrobnější dopad kladného působení zvířat analyzuji v teoretické části své práce.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 FENOMÉN DOMÁCÍ ZVÍŘE

Zvřátka kdysi bývala tvory patřícími do volné přírody, kde mohla svobodně žít, bez toho, aniž by si na ně člověk činil nárok a chtěl je jakýmkoliv způsobem ovládat a využívat pro svůj prospěch. Na některých, člověku méně přístupných, místech naší planety to tak stále je (např. v pralesech a džunglích). S rozvojem urbanizace a neustále se rozšiřujícím osídlováním země se však svoboda zvířat začala rychle zmenšovat, a to hlavně pro pohodlí a moc lidí. Někteří si tento fakt uvědomují a nesouhlasí se „zdomácněním“ zvířat. Chlapec (17), který se zúčastnil praktického výzkumu, se k tomuto tématu vyjadřuje následovně: „*Jsem celkově proti vlastnictví zvířat v domě. Dle mého soudu patří do přírody, kde je jejich přirozené prostředí a ne do městských bytů.*“

Naproti tomu Odendaal uvádí, že domestikace byla přírodním procesem a nikoliv jednostranným rozhodnutím člověka chytat psy a kočky za účelem jejich zdomácnění v zájmu lidského rodu.² Z jeho názoru je patrné, že sociálně symbiotické vztahy mezi lidmi na jedné straně a psy a kočkami na straně druhé vznikly bez jakéhokoliv přinucení ze strany člověka. V podstatě jde o důsledek dobře rozvinuté potřeby pozornosti.³ Je známé, že interakce mezi člověkem a psem se vyvinula v prospěšný a smysluplný vztah, který trvá nejméně 12 000 let.⁴ Pintera uvádí, že kočky žijí s člověkem v úzkém kontaktu od doby, kdy se začal usazovat na jednom místě, tedy také asi 10-12 000 let. Kočky nesnáší kočovný způsob života a pobyt v blízkosti lidských obydlí jim poskytl možnost stálého přísunu stravy.⁵

Člověk si začal postupně ochočovat jednotlivé druhy zvěře a v první řadě je využíval k pomoci při práci na statku, k hlídání pozemku i jako zdroj nezbytných

² ODENDAAL JOHANNES, *Pets and Our Mental Health*, Vantage Press, New York 2002.

³ Tam, kde existuje potencionální nedostatek pozornosti, mohou být využita domácí zvířata, neboť mohou recipročním způsobem takovou pozornost poskytnout a mohou být použita i jako podpůrný terapeutický prostředek. - ODENDAAL JOHANNES, *Pets and Our Mental Health*, Vantage Press, New York 2002.

⁴ DAVIS S. J. M., VALLA F. R., *Evidence for domestication of the dog 12 000 years ago in the Natufian of Israel In Nature*, 1978, p. 608-610.

⁵ PINTERA ALBERT, *Kočky, kocouři a kotata*, Práce, Praha 1989, str. 13-14.

surovin k přípravě jídel. Z divokých a nezávislých zvířat se tak stala zvířata užitková. Jedná se zejména o skot, brav a drůbež, ale také o psy a kočky, kteří zaujímali svá specifická místa v hierarchii domácích pomocníků. Za podobným účelem jsou zvířata dodnes chována na vesnicích a v okrajových částech měst.

S přibývajícím nárůstem počtu obyvatel, a s ním souvisejícím nárůstem obydli panelákového typu, se role zvířat začala postupně přetransformovávat z užitkových pomocníků na domácí mazlíčky. Lidé zjistili, že zvíře v jejich blízkosti jim nemusí pouze „sloužit“, ale jeho samotná přítomnost jim způsobuje radost a potěšení. V současném chaotickém a uspěchaném světě jsou to mnohdy právě domácí zvířata, která čekají, až se jejich majitel vrátí domů a vítají ho. Umí vyjádřit svou náklonnost a vděčnost za to, že je někdo pohladí, nakrmí a stará se o ně. Domnívám se, že spousta lidí by byla možná raději, kdyby na ně s otevřenou náručí čekal jejich partner nebo partnerka, ale pouze malé procento dnešní populace si může dovolit nechodit do zaměstnání a plně se věnovat chodu domácnosti a vytváření rodinné pohody. V tomto případě přicházejí na řadu domácí mazlíčci, kteří se postarají o patřičný přísun lásky a pozitivních emocí svým majitelům.

Objevují se i skupiny lidí, které svou lásku ke zvířatům prožívají tak silně (resp. vnímají zvířata jako subjekty stejné hodnoty jako lidské tvory), že ji v určitém smyslu extrémizují v podobě odmítání požití jakéhokoliv produktu živočišného původu. Mám na mysli tzv. vegetariánství a veganství. Myšlenka je to nesmírně chvályhodná, ale ne každý, kdo se prohlašuje za vegetariána, jím skutečně je. Mnohdy člověk konzumuje potraviny, u kterých si ani neuvědomí (nebo si uvědomit nechce), že pocházejí ze zvířat. V určitém slova smyslu jde o pokrytectví, kterého se v mnohých životních situacích dopouštíme téměř všichni. Představa vidiny jatek nebo podobného zařízení, kde se zabíjejí a porcují zvířata, je většině lidí dost nepříjemná. Já sama také nemám ráda pohled na mražené kuře ze supermarketu, které je třeba před přípravou jídla očistit, vykostit a naporcovat. Po této činnosti mě chuť na jakékoliv maso vždy přejde. Paradoxem ale je, že pokrmy připravené z kuřat patří mezi mé nejoblíbenější. Je to dáno tím, že kuře je již zpracované a hlavně většinou už ani jako kuře nevypadá!

2.2 VOLBA ZVÍŘETE

Jednou z důležitých otázek v rámci rodiny je rozhodnutí, zda pořídit (a jakého) svým dětem domácího mazlíčka. Zejména když je dítě „jedináček“, je velmi vhodné, aby mělo zkušenost s péčí a láskou o jiného tvora a hlavně s jeho bezpodmínečným přátelstvím. (Tím, že rodiče dítěti pořídí zvířátko, mohou v jeho životě saturovat potřebu sourozence, mnohdy i kamaráda a sami se nemusí tolik dítěti věnovat, neboť k jeho zabavení poslouží právě domácí mazlíček.) Je prokázáno, že většina dětí po zvířeti touží, ale ne všechny rodiny splňují podmínky pro jeho vlastnictví. Domnívám se, že pokud je to jen trochu možné (když zvíře ani člověk nijak nestrádají či netrpí), je vždy dobré nechat děti vyrůstat společně se zvířaty. Tímto tématem se zabývá Hnutí za odpovědný vztah mezi člověkem a domácími zvířaty, mezi jehož zakladatele patří nositel Nobelovy ceny za etologii⁶ Konrád Lorenz. Hlavní myšlenkou je zařídit věci tak, aby domácím zvířatům bylo s lidmi dobře (stejně i lidem se zvířaty) a aby nejen nestrádala, ale aby si život svým způsobem užila.⁷

Hlavní je zvolit nejvhodnější druh zvířete pro danou rodinu, dle toho, jaké podněty určité zvíře dětem přináší. Je také třeba zvážit prostorové možnosti, organizaci rodinného života a potřeby nového člena domácnosti.⁸ Velmi důležité je uvědomit si, že zvíře není žádná „živá hračka“ a když už dítě přestane bavit nebo se o něj nechce starat, tak ho nelze nikam vrátit ani ho někde pohodit. Rodiče, kteří dětem pořizují zvířátko, by měli zvážit, že se jedná o rozhodnutí na větší množství let, a že si volí člena rodiny - nejen zvíře, které má uspokojovat potřeby rodiny, ale také jedince, který bude sám určité potřeby nárokovat. Jedná se samozřejmě i o citový závazek vůči zvířeti.

Matějček uvádí, že na nejnižší úrovni jsou zvířata, která sama k člověku vztah nemají, ale jejichž vnější zjev a projevy jsou pro děti zajímavé a poutavé. Do této kategorie spadají akvariální rybky. Jsou tedy pro děti nejen zajímavou podívanou,

⁶ Etologie - věda o chování živočichů a o biologických základech chování člověka. Klasická evropská etologie je zaměřená na vrozené složky chování v přírodních podmínkách nebo u polovlně chovaných zvířat. Je inspirována Darwinovou evoluční teorií, vznikla ve 30. letech 20. století. Jejím zakladateli byli K. Lorenz a N. Tinbergen společně s K. von Frischem. - *Ottova encyklopedie A - Ž*, Ottovo nakladatelství, Praha 2004, str. 255.

⁷ MATĚJČEK ZDENĚK, *Děti a zvířátka* In *Rodina a škola*, roč. 42, č. 1 (1995), str. 4.

⁸ KRAMULOVÁ DANIELA, *Zvíře domácím terapeutem?* In *Rodina a škola*, roč. 52, č. 1 (2005), str. 14.

ale i zdrojem přirozeného, nenásilného a pravdivého poučení o principech života.⁹ S akvárií se můžeme také setkat v různých výchovných zařízeních, jako např. v Základní škole sester Voršilek v Praze či na dětských odděleních nemocnic. Akvárium má na pacienty uklidňující vliv.

Dále stojí zvířata, kterým jsou lidé stejně lhostejní jako rybám, ale která se dají přece jen pozorovat z větší blízkosti - dají se brát do rukou a prohlížet. Příkladem jsou želvy, hadi, obojživelníci a jiní podobní tvorové.¹⁰ S chovem želv jsem se osobně setkala v Mateřské školce Ratibořická v Praze 9.

Třetí pomyslnou příčku zauímají ptáci. Pro mnoho lidí to jsou nejvhodnější domácí zvířata. Ideálně se hodí do dnešního uspěchaného života, protože s lidmi mohou žít i při skromné péči a styk s nimi nemusí být tak intenzivní.¹¹ Bývají nejčastěji chováni v kleci, ale někdy i mimo ni. Jejich životní projevy jsou dosti bohaté a je na ně dobře vidět. Nejpodstatnější ovšem je, že do jejich podnětového repertoáru vstupují projevy hlasové, zpěv a křik. K člověku už sami určitý vztah projevují a dovedou mu svým chováním dát najevo, že jim není lhostejný.¹²

Morčata, křečci, myšky a králíci jsou pro děti více zajímaví. Obliba těchto zvířat však není dána jen jejich snadnou dostupností, ale i jejich vlastnostmi, které děti přitahují.¹³ Je možné se s nimi mazlit, hladit je, nechat je běhat po bytě apod. Tato zvířata dovedou projevit svůj zájem o lidi ve své blízkosti, rozlišují známé a neznámé a své hlavní ošetřovatele často i vítají.¹⁴

Jedním z nejvíce žádaných druhů domácích zvířat jsou kočky. Děti se s nimi nenudí, mohou si s nimi hrát a mazlit se. Kočky umí dát najevo, jak je jim péče příjemná. Předoucí kočka na dětském klíně představuje pro majitele, který se umí vcítit do nálad své kočky a vysleduje, že u kočky jde o projev relaxace, a tedy i důvěry k člověku, vrchol blaženosti. Není proto náhodné, že i mnohé děti s výraznými poruchami chování a komunikace dávají přednost kočkám. Kočky

⁹ MATĚJČEK ZDENĚK, *Mami, tati, kupte mi zvířátko!* In *Děti a my*, roč. 27, č. 5 (1995), str. 14-15.

¹⁰ MATĚJČEK ZDENĚK, *Mami, tati, kupte mi zvířátko!* In *Děti a my*, roč. 27, č. 5 (1995), str. 14-15.

¹¹ HERRSCHER RÜDIGER, GRÖSSLE BERNHARD, *Vyberme dětem zvířátko*, Granit, Praha 1995, str. 49.

¹² MATĚJČEK ZDENĚK, *Mami, tati, kupte mi zvířátko!* In *Děti a my*, roč. 27, č. 5 (1995), str. 14-15.

¹³ HERRSCHER RÜDIGER, GRÖSSLE BERNHARD, *Vyberme dětem zvířátko*, Granit, Praha 1995, str. 39.

¹⁴ MATĚJČEK ZDENĚK, *Mami, tati, kupte mi zvířátko!* In *Děti a my*, roč. 27, č. 5 (1995), str. 14-15.

také bývají u podobných případů cílevědomě využívány terapeuticky.¹⁵ Některé švýcarské výzkumy prokázaly, že vrnění a předení kočky má na člověka vždy uklidňující vliv s mnohem větším efektem, než jakého se dosáhne spánkem nebo příjemnou četbou.¹⁶ Ačkoliv se věrnost jako vlastnost připisuje zejména psům, z vlastní zkušenosti mohu doložit, že kočky umí být také zcela věrné a mnohé milují svého chovatele stejně, jako např. psi. Většina koček se přijde pomazlit, když sama po pohlazení zatouží, ale přijde také tehdy, když cítí, že je dítě smutné nebo nemocné. Jsou známy případy, kdy majitelku bolelo břicho, kočka to vycítila, lehla si mu na ně a zahřívala ho. Je to nejpříjemnější možnost léčby. Její bolesti se navíc skutečně zmenšily.

Nejvyšší místo v této stupnici zaujímá pes a jeho bytostný vztah k člověku. Pes je schopný přijímat člověka jako svého pána, ochránce, bližního, kterému je ochoten nejen pomáhat a sloužit, ale pro něhož je ochoten i bojovat a nasadit život. Pro psa je též příslovečná již zmíněná věrnost.¹⁷ Pro děti je pes zejména *dobrým kamarádem, společníkem i členem jeho rodiny*. Tyto charakteristiky čerpám ze svého výzkumu. Děti dále uváděly, že konkrétně jejich zvíře *je někdo, bez koho nelze žít; je pro ně všechno na světě; znamená lásku, ale i povinnosti aj.*

Počet zvířecích miláčků v domácnostech po celém světě každoročně roste. Roku 1995 byl ve Spojených státech proveden výzkum týkající se vlastnictví zvířat. Vyšlo najevo, že v té době v USA bylo vlastněno 55,7 milionu psů a 52,2 milionu koček. Psa nebo kočku má tedy 45% amerických domácností.¹⁸ Od té doby se kvantita domácích zvířat v USA určitě ještě zvýšila. V českých rodinách je nejoblíbenějším zvířetem pes - vlastní ho 41% domácností (ve Francii to je 38%, ve Švýcarsku pouze 10%). V samotné Praze žije kolem 150 tisíců psů, v celé České republice je to zhruba 1,7 milionu. Počet koček je odhadován přes jeden milion.¹⁹

¹⁵ HERRSCHER RÜDIGER, GRÖSSLE BERNHARD, *Vyberme dětem zvířátko*, Granit, Praha 1995, str. 26.

¹⁶ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 69.

¹⁷ MATĚJČEK ZDENĚK, *Mami, tati, kupte mi zvířátko!* In *Děti a my*, roč. 27, č. 5 (1995), str. 14-15.

¹⁸ HESS LADISLAV, FIALOVÁ RENÁTA, *Vliv zvířat na psychiku člověka* In *Vesmír*, roč. 74, č. 11 (1995), s. 636-637.

¹⁹ KOUCKÁ PAVLA, *Miláčci i otroci* In *Psychologie dnes*, roč. 13, č.5 (2007), str. 12-19.

2.3 VLIV ZVÍŘAT NA DUŠEVNÍ ROZVOJ DĚTÍ

Zvíře kladně působí na dětskou psychiku - jedná se zejména o **kultivaci sociálních dovedností dítěte** (empatii, vcítění do pocitů zvířete; rozvoj altruismu a decentraci - dítě se učí chápat, že zvíře má jiné potřeby než ono samo, dokonce i než ostatní lidé; učí se rozeznávat některé aspekty nonverbálních signálů zvířete, a kultivaci zodpovědnosti a péči o někoho druhého).

Dále zvíře působí na **psychickou pohodu člověka** (dítě není doma osamělé, má si s kým hrát). Výzkumy prokazují také pozitivní efekt zvířat na poruchy prožívání - emoční rozlady, úzkostné poruchy a depresivitu. Domácí zvířata jsou dětem schopna poskytnout bezprostřední pozornost, lásku a přátelství a vytvořit tak vazbu s lidmi. Dále často plní specifické zástupné funkce (rodičovské, dětské či sourozenecké).²⁰ To potvrzují i výsledky mého výzkumu - své zvíře za přítele či kamaráda označilo 25% dětí a za člena rodiny 19% dětí. Studenti svého mazlíčka nazývali „svým bratrem, mladší sestrou, děťátkem apod.“ Zvířata mohou dále sloužit jako objekt lásky či fungovat jako prostředek ke zmírnění sociálního napětí.²¹ Mnohdy nastává situace, kdy se členové rodiny mezi sebou nepohodnou a dokáží mezi sebou komunikovat jen zprostředkovaně, skrze své zvíře. K němu hovoří s láskou a vysvětlují mu své postoje, které jsou v podstatě určeny k sluchu další osobě, ale jelikož jim to nejsou schopni říct přímo, používají za tímto účelem komunikaci se zvířetem. Může nastat i opačný případ, kdy jsou zvířata používána jako „obětní beránci“ k přesměrování negativní pozornosti v konfliktu dvou osob, někdy také jako záminka k získání pozornosti přenesením vlastních problémů na zvíře.²² Zvířata jsou schopna pomoci i v terapii - v uvědomění si hodnoty majitelova vlastního „já“. Stávají se objekty péče a soucitu a dokáží absorbovat negativní chování ze strany člověka, aniž by se snažila o odplatu.²³

²⁰ ODENDAAL JOHANNES, *Pets and Our Mental Health*, Vantage Press, New York 2002.

²¹ ODENDAAL JOHANNES, *Pets and Our Mental Health*, Vantage Press, New York 2002.

²² ODENDAAL J. S. J., WEYERS A., *Human-companion animal relationships in the veterinary consulting room* In *Journal of the South African Veterinary Association*, vol. 61, no. 1(1990), p. 14-23.

²³ HUTTON J. S., *Social workers act like animals in their case-work relations* In *Supplement to Society for Companion Animal Studies Newsletter*, 1982. p. 1-4.

Zvířátka v domácnosti mají i **výchovný význam** - dítě získává hlubší vztah k přírodě, učí se zodpovědnosti a povinností. Seznamuje se s individualitou zvířete a nutností ji respektovat, se způsoby péče apod.²⁴ Ne vždy jsou ale tyto výchovné prvky a možnosti kultivace osobnosti dítěte prostřednictvím přítomnosti zvířátka v domácnosti naplněny - mnohé záleží také na osobnosti dítěte a rodičů, kteří by je k uvedeným kompetencím měli vést. Myslím si, že více jsou k péči o domácí zvíře a k projevům lásky zvířeti vedeny dívky. Je možné že, rodiče při kultivaci vztahu svých synů k domácímu zvířeti méně akcentují citový aspekt než v případě dcer (a tento genderový rozdíl v míře emocionality vůči zvířatům bude mít patrně širší společenskou platnost). I chlapci sami by si zřejmě v kolektivu vrstevníků připadali trapně, a proto své city, které určitě mají, buď vytěšňují, nebo je před okolím tají. Příkladem může být i odpověď chlapce (16), který v dotazníku uvedl, že je na svém zvířeti kompletně nezávislý. Otázkou je, do jaké míry je jeho odpověď pravdivá a do jaké míry to je pouhá stylizace do role „drsňáka“, který ke své pohodě a štěstí nepotřebuje „nějaké obyčejné zvíře.“

Zvířata jsou také významnými pomocníky nejenom pro děti, ale i pro ostatní lidi v různých věkových kategoriích. Jedná se o pomoc v rámci **sociální terapie** - využívají se k sociální podpoře v domovech pro seniory, hospicích a nápravných zařízeních, jako vodící psi pro nevidomé, signální psi pro neslyšící, asistenční psi pro těžce handicapované osoby upoutané na invalidní vozík a také jako psi poskytující pozitivní socializační stimulaci pro mentálně retardované děti.²⁵

²⁴ FRAŇKOVÁ LENKA, BIČÍK VÍTĚZSLAV, *Srovnávací psychologie a základy etologie*, Karolinum, Praha 1999, str. 22.

²⁵ ODENDAAL JOHANNES, *Pets and Our Mental Health*, Vantage Press, New York 2002.

2.4 ANIMOTERAPIE

Příznivý vliv zvířat na lidi (ať už jde o psa, kočku, králíka, papouška či jiný druh) je známý již řadu let. Zvířata kladně působí na člověka jak po stránce psychické, tak i zdravotní. Při interakci člověk - zvíře jsou ovlivněny četné fyziologické funkce i biochemické parametry.²⁶ Vztah dítěte ke zvířeti napomáhá rozvoji sebevědomí, pocitu zodpovědnosti, samostatnosti a schopnosti zapojit se do společnosti.²⁷ Nejdůležitějším věkem pro terapeutický účinek zvířete je starší školní věk dětí. V tomto období totiž potřebují rovnocenného partnera a toho ve zvířeti mohou nalézt. Ve starší adolescenci se objevuje již zralejší vztah k živým tvorům. Zvíře je chápáno v širších vazbách svého druhu.²⁸ Na tyto dvě věkové kategorie jsem se zaměřila ve svém výzkumu.

Hladivý kontakt se zvířetem zpravidla působí uklidňujícím dojmem, napomáhá relaxaci a zlepšuje aktuální emoční naladění dětí. Domácí zvířátko může dítěti také pomoci zlepšit vztah dítěte k sobě samému - zvíře je někdo, kdo mu dává najevo jeho hodnotu, např. tím, že se raduje z jeho přítomnosti. (To je aktuální hlavně u dospívajících, neboť jejich sebepojetí i sebehodnocení značně kolísá.) Jedinec si sám sebe více váží a považuje se za významnou osobnost, neboť je zahrnut láskou a pozorností zvířete, k němuž má také on sám emoční vazbu. Může cítit i určitou pozitivní „nadřazenost“ nad kamarády či spolužáky, kteří žádné zvíře nemají. Dítě je zpravidla na své zvíře pyšné - těší ho jeho úspěchy ve výchově, růstu a celkovém prospívání jeho mazlíčka. (Pakliže je člověk majitelem šlechtěného druhu zvířátka, je možné s ním navštěvovat různé soutěže a tímto způsobem navazovat sociální kontakty s dalšími chovateli.)

Mnoho ústavů (nemocnice, školy, domovy důchodců aj.) pořizuje zvířata, aby pomohly svým svěřencům a dokázaly s nimi navázat lepší kontakt, neboť zvířata jsou schopná „přimět k hovoru“ i mnohé jedince, kteří např. zažili nějaké trauma a nejsou schopni komunikovat s druhými lidmi. Zvířata pomáhají udržovat

²⁶ HESS LADISLAV, FIALOVÁ RENÁTA, *Vliv zvířat na psychiku člověka* In *Vesmír*, roč. 74, č. 11 (1995), str. 636-637.

²⁷ GALAJDOVÁ LENKA, *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*, Grada Publishing, Praha 1999, str. 33.

²⁸ STRAKOVÁ ŠTĚPÁNKA, HUČÍN JAKUB, *Zvíře pomáhá najít vztah k lidem* In *Psychologie dnes*, roč. 6, č. 4 (2000), str. 8-11.

konverzaci mezi lidmi, kteří se o ně zajímají, navazovat nová přátelství a také projevovat zájem o mezilidské vztahy. Svou přízeň projevují bez ohledu na vzhled, zdraví či nemoc toho, kdo o ně pečuje. Dávají lidem pozitivní impulzy a obohacují emotivní složku jejich života. Zvířata dokážou do jisté míry suplovat nedostatek lidské lásky, i když ji nemohou plně nahradit.²⁹

Spolužití člověka a zvířete má nepochybně vliv na organizaci dne, zaplňuje jeho volný čas, zvyšuje jeho fyzickou aktivitu a zdatnost a uspokojuje emoční potřeby. Tohoto faktu si všimli lékaři, psychologové i rehabilitační pracovníci, kteří začali postupně začleňovat zvíře do léčebných postupů, jako jeden z nástrojů psychoterapie a resocializace.³⁰

Využití zvířat pro léčebné účely se nazývá **animoterapie** nebo také **zooterapie** a patří k tzv. psychoterapeutickým metodám. Anglosaská literatura používá označení „léčení prostřednictvím domácích miláčků“ (popřípadě léčení domácími miláčky).³¹ Terapie domácími zvířaty je uznávanou metodou i v zahraničí a u nás si také postupně získává své příznivce. V České republice se touto problematikou zabývá zejména Z. Nerandžič, který se od roku 1993 intenzivně věnuje využití zvířat v rehabilitaci. Tato tematika je aktuální i v dalších zemích - každoročně se konají světové konference zabývající se příznivým vlivem zvířat na psychiku zdravých i zdravotně postižených.³² Např. v roce 1995 se konala konference organizace IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organizations) v Ženevě. Jedná se o organizaci zastřešující národní společnosti zabývající se výzkumem humánně-animálních interakcí a podporující odpovědný vztah k malým zvířatům. Byla založena v roce 1990 v USA, jejím členem je také Česká republika. V Praze se roku 1998 konala 8. konference IAHAIO na téma „Jak se mění úloha zvířat ve společnosti.“³³

Zvířata mohou být užívána v terapii při odstraňování negativních pocitů, nežádoucího chování a v závislosti na tom i při budování lepšího sebehodnocení a

²⁹ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 24.

³⁰ FRAŇKOVÁ LENKA, BIČÍK VÍTĚZSLAV, *Srovnávací psychologie a základy etologie*, nakladatelství Karolinum, Praha 1999, str. 21.

³¹ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 15.

³² HESS LADISLAV, FIALOVÁ RENÁTA, *Vliv zvířat na psychiku člověka* In *Vesmír*, roč. 74, č. 11 (1995), s. 636-637.

³³ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 26.

pozitivního sebevědomí. Kontakt se zvířetem může stimulovat rozvoj nových dovedností, někdy dokonce i tehdy, jestliže jiné podněty nejsou dostatečné. Vztah se zvířetem funguje také jako obrana proti strachu, redukuje pocit emočního napětí a poskytuje pocit bezpečí. Dítě, kterému se podaří navázat vztah se zvířetem, získá určitou korektivní zkušenost, kterou lze později využít i ve vztahu s lidmi.³⁴

Vliv zvířat na tělesné zdraví lidí je nesporný. Mnoha výzkumy bylo prokázáno, že lidé, kteří chovají domácí zvířata, mají nižší hladinu krevních tuků, cukru a nižší krevní tlak než lidé, kteří nechovají žádné zvíře, a také méně trpí depresemi. Chovaná zvířata mají totiž antidepresivní účinek, protože dokáží milovat člověka s naprosto nepředstíranou láskou.³⁵

Wilsonová shrnuje výsledky své zooterapeutické praxe v následujících bodech:

- Účinky na kardiovaskulární aparát: lehké snížení krevního tlaku a zpomalení akce srdeční.
- Antistresové působení: především snížení úzkostnosti za vyhrocených podmínek.
- Antidepresivní působení: zmírnění prožívání osamělosti a smutku.
- Sociální katalyzátor: domácí zvířata jsou regulátorem lidského společenského chování a zlepšují konfliktní stavy v rodině.
- Ve stáří jsou kognitivním stimulem: působí obdobně jako nootropní farmaka - zlepšují intelektuální funkce.³⁶

Mezi nejčastěji využívané formy léčení pomocí zvířat patří canisterapie, felinoterapie a hipoterapie. Podrobněji se jim budu věnovat v následujících podkapitolách.

³⁴ VÁGNEROVÁ MAGDA, *Možnosti terapeutického přínosu malých zvířat pro zlepšení kvality života handicapovaných dětí i dospělých* In Speciální pedagogika, roč. 6, č. 2 (1996), str. 1-9.

³⁵ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 22.

³⁶ BRODSKÁ TÁŇA, *Dotek, který léčí* In Psychologie dnes, roč. 13, č. 10, říjen 2007, str. 42-45.

2.4.1 PES - CANISTERAPIE

„*Pes má v životě jediný cíl. Darovat své srdce.*“ J. R. Ackerley³⁷

Pes je jedním z nejoblíbenějších domácích zvířat. Hlídá, chrání, loví, zachraňuje, zúčastňuje se sportovních aktivit svého pána aj. Posiluje tím sebedůvěru a sebeúctu člověka. Je také člověku partnerem ve hře, učí jej přírodní realitě a zákonitostem života, jako je rozmnožování, nemoc a smrt. Pes celkově zlepšuje kvalitu života lidí.³⁸

Z výzkumu, který uvádím v další části své práce, vyplývá, že adolescenti obdivují na psech hlavně jejich věrnost a spolehlivost, dále také hravost, přítulnost a hodnou povahu. Výčet těchto vlastností lze použít jako jakési kvalitativní měřítko pro výběr kamaráda či kamarádky. Dospívající by chtěli mít přítele, který by měl charakterové rysy jejich psího mazlíčka. Proto také děti posuzují psa jako tvora podobného člověku. Pes je pro ně opravdovým přítelem, který jim pomáhá rozvíjet dětskou fantazii a představivost. Citové potřeby dítěte, především potřebu tělesného kontaktu - mazlení a hlazení, přijímá pes velice ochotně a bezvýhradně, protože odpovídají i jeho potřebám.³⁹

Pozitivního působení psa na zdraví člověka využívá tzv. **canisterapie**. Důraz klade především na řešení problémů psychologických, citových a sociálně-integračních. Canisterapie je uplatňována zejména jako pomocná psychoterapeutická metoda při řešení situací, kde jiné metody nelze použít.⁴⁰

Canisterapii v širším slova smyslu lze rozumět jako chování psa v domácnostech běžné populace, kde se pes stává členem rodiny a zároveň terapeuticky působí. Je prostředníkem různých vzájemných interakcí a katalyzátorem stresu.⁴¹

V Čechách se canisterapie začala využívat na začátku 90. let 20. století, např. v Ústavu sociální péče Kociánka v Brně nebo při léčbě psychiatrických pacientů

³⁷ *Miluji psy*, Slovart, Praha 2006.

³⁸ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 34.

³⁹ GALAJDOVÁ LENKA, *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*, Grada Publishing, Praha 1999, str. 34-35.

⁴⁰ MOJŽÍŠOVÁ A., KALINOVÁ V., ŠVESTKOVÁ R., VELEMÍNSKÝ M., KADIBCOVÁ B., *Canisterapie v praxi* In *Náhradní rodinná péče*, roč. 5, č. 1 (2002), str. 34.

⁴¹ VRBOVÁ JANA, kap. 11 - Canisterapie In MÜLLER OLDŘICH, *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*, Olomouc: Univerzita Palackého 2005, str. 288.

v Psychiatrické léčebně v Bohnicích v Praze. V roce 2003 byla vytvořena zastřešující Česká canisterapeutická asociace, jejíž předsedkyní je PhDr. Jiřina Lacinová. První ucelené a přísné standardy pro léčebné využití psů v České republice byly vytvořeny ve sdružení Pomocné tlapy ve spolupráci se SVOPAP s.r.o. (majitelkami jsou paní SVObodová a PAPežová).⁴²

Psi jsou zapojováni do různých volnočasových aktivit dětí. Např. Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích pořádá od roku 1998 canisterapeutické tábory. Účastní se jich děti s různými typy postižení a jejich důležitou součástí je i aktivní psychosociální rehabilitace dětí prostřednictvím terapeutických psů.⁴³ Mateřskou školkou u nás, která má své vlastní psy, je Speciální mateřská škola Hurbanova v Praze 4.⁴⁴

Výchovný prospěch ze soužití s psy (ale i jinými zvířaty) můžeme očekávat jen tehdy, když to přináší potěšení oběma stranám, tj. lidem i zvířatům. Pokud má pes rozdávat radost, mazlit se s lidmi, být milý a poslušný, musí také sám radost prožívat, žít v klidném prostředí. Pes nesmí být přetěžován ani stresován.⁴⁵

Podstatou canisterapie je využití psa v interaktivním léčebném procesu lidí. Cílem je aktivizace nemocného nebo zdravotně postiženého, zlepšení jeho fyzického i psychického stavu a snížení množství užívaných léků. V rámci léčby člověka dochází k aktivaci a mobilizaci zbytkových fyzických, psychických a imunitních schopností zdravotně postiženého. Pomocí přírody člověk dospívá k svému uzdravování, zlepšuje vlastní tělesný a duševní stav a kontakt s lidmi. Psi se osvědčili také jako výborní diagnostici, zejména u epileptických pacientů. Na blížící se záchvat anebo jiné nebezpečí upozorňovali neodbytným štěkotem.⁴⁶

Při canisterapii je hodně využíváno tzv. polohování, při němž je pes přikládán těsně k tělu pacienta tak, aby účinek jeho tělesného tepla, které je o jeden stupeň vyšší než teplota člověka, byl na organismus pacienta co největší. V této poloze

⁴² NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 26 ; 31.

⁴³ MOJŽÍŠOVÁ A., KALINOVÁ V., ŠVESTKOVÁ R., VELEMÍNSKÝ M., KADIBCOVÁ B., *Canisterapie v praxi* In *Náhradní rodinná péče*, roč. 5, č. 1 (2002), str. 34.

⁴⁴ CHVÁTALOVÁ HELENA, *Psi pro zdraví a pohodu* In *Děti a my*, roč. 33, č. 3 (2003), str. 32-33.

⁴⁵ MOJŽÍŠOVÁ A., KALINOVÁ V., ŠVESTKOVÁ R., VELEMÍNSKÝ M., KADIBCOVÁ B., *Canisterapie v praxi* In *Náhradní rodinná péče*, roč. 5, č. 1 (2002), str. 34.

⁴⁶ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 42 ; 52.

setrvávají přibližně deset minut. Pes musí ležet klidně a bez hnutí, tzn. že nároky kladené na canisterapeutického psa jsou velmi vysoké. Jako naprosto zásadní je ochota k práci a kontaktní povaha. Musí být naprosto neagresivní, vyhledávající přítomnost a doteky člověka.⁴⁷

Cílem canisterapie je: 1) **rozvoj citových schopností.** Hlazení psa a mazlení se s ním uspokojuje potřebu něžnosti. Terapeut se snaží navázat komunikaci klienta se psem, aby snížil jeho nesmělost a uzavřenost a podpořil spontánnost jeho projevu ve vztahu k jiným osobám. V případě použití malého psa se rozvíjí, zejména u dítěte, ochranné a pečovatelské postoje. Použije-li se velký pes, dítě získá pocit bezpečí. Při poznávání nových věcí ve společnosti zvířete dochází k odbourávání neopodstatněného strachu a odvedení pozornosti od vlastních potíží klienta. Při použití skupinové terapie má klient ve „svém“ psovi spojence pro zvládnutí komunikace a chování v kolektivu.⁴⁸

2) **rozvoj rozumových schopností.** Dítě získává zájem o určité aktivity prostřednictvím cílené hry a plněním úkolů, čímž se zvyšuje doba soustředění na danou činnost. Pozorováním chování psa a jeho stavby těla se rozvíjí u dítěte pozorovací schopnosti i správné návyky chování ke zvířatům i lidem. Prostřednictvím různých pomůcek a zadáváním úkolů klientovi se zlepšují jeho komunikační dovednosti, rozšiřuje se slovní zásoba a vyjadřovací schopnosti. Krmení psa či jiné situace, kdy je potřeba psa nevyrušovat, se využívají k nácviku sebeovládání. Pro autisty je srozumitelný kontakt se zvířetem, které komunikuje jednoduše a jednoznačně, a proto zde pes plní roli prostředníka v komunikaci s lidmi.⁴⁹

3) **rozvoj pohybových schopností.** Formou různých společných her se zvyšuje u klientů motivace k pohybu i jejich pohybové schopnosti, rozvíjí se také hrubá i jemná motorika. Ve společnosti psa se klienti rovněž učí vhodně relaxovat.⁵⁰

⁴⁷ FLANDERKOVÁ TATIANA, *Psí léčitelé*, vydáno: 30.7.2007, vtištěno: 16.3.2008, <http://terapie.az4u.info/cs/alternativni-terapie/zooterapie/canisterapie/psi-lecitele.html>

⁴⁸ *Cíle canisterapie*, (vitištěno: 3.3.2007, <http://www.canisterapie.info>)

⁴⁹ *Cíle canisterapie*, (vitištěno: 3.3.2007, <http://www.canisterapie.info>)

⁵⁰ *Cíle canisterapie*, (vitištěno: 3.3.2007, <http://www.canisterapie.info>)

2.4.2 KOČKA - FELINOTERAPIE

„Dokonalým zosobněním klidu je sedící kočka.“ Jules Reynard⁵¹

Dalším velmi oblíbeným zvířetem v domácnosti i v animoterapii je kočka. Kočka bývá obdivována z mnoha důvodů - pro svoji nezkrotnou a tvrdohlavou povahu, nádherný (až královsky důstojný) vzhled, mazlivé a přítulné chování i pro neuvěřitelnou výdrž v jedné konkrétní činnosti, a tou je spánek. Kvůli těmto vlastnostem je kočka považována za určitý ideál chování i vizáže. (V praktické části mé práce je možno si všimnout, že v otázce č. 5 - jedná se o ztotožnění se zvířetem - si kočku vybralo 17% dětí, což je poměrně dost, vzhledem k tomu, že škála možných odpovědí byla dosti široká.) Žáci jako zdůvodnění, proč si zvolili právě kočku, uváděli, že *„kočka je svá; má klid, pohodu, žádné povinnosti; může být, kde chce; je přítulná, ale má svou hlavu; není jen něčí otrok; je svobodná; je nezávislá a elegantní; má ráda samotu“* apod. Z uvedených odpovědí je zřejmé, že studenti oceňují na životě kočky (ale i na svém!) její samostatnost a nezávislost na někom druhém, její charakteristické chování, projevující se v prosazování vlastních názorů a požadavků a také její krásný vzhled. Zejména u děvčat převážila projekce do „krásné kočky.“

Odborná literatura se shoduje na tom, že na rozdíl od ostatních zvířat, která si člověk přisvojil, si naopak kočka přisvojila člověka.⁵² Jelikož má kočka tzv. „svou hlavu“ a sama si vybírá, s kým a kdy bude trávit svůj čas, může to být pro daného člověka s největší pravděpodobností velikou poctou či oceněním, když se kočka rozhodne být právě s ním. Pokud se totiž kočce člověk nelíbí, nepřinutí ji k přítulnosti ani prošení majitele. Kočka je svou povahou individualistka, zachovává si svou osobnost a nestává se otrokem člověka.⁵³ Domnívám se, že v této charakteristice je právě veliký rozdíl mezi kočkou a psem. Pes zpravidla svého majitele miluje bezpodmínečně - když je na něj hodný, i v případě, že je na něj zlý. Akceptuje ho jako vůdce smečky a podřizuje se mu. Narozdíl od psa -

⁵¹ ORTOLJA-BAIRDOVÁ ALEXANRA, *Kočky nejsou vůbec pro kočku*, Metafora, Praha 2005.

⁵² NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 60.

⁵³ PINTERA ALBERT, *Kočky, kocouři a kořata*, Práce, Praha 1989, str. 20.

kočka si své „přátele“ pečlivě vybírá, koho neshledá dostatečně uspokojivým pro zlepšení svého pohodlí a obstarání důležitých životních funkcí, toho ignoruje. U koček je tudíž důležité „si jejich přízeň zasloužit.“ O to více může člověka jejich náklonnost těšit.

Využití koček k léčebným účelům se nazývá **felinoterapie**. Ve zdravotnictví se s kočkami začalo pracovat na mezinárodní úrovni téměř ve stejné době jako se psy. První informace o využití koček k léčení se objevují od poloviny 90. let 20.století. V oblasti felinoterapie s kočkami organizovaně pracuje E. Reissaus z Rakouska, který využívá perských a domácích koček. Na plemeno ragdol, na domácí a bengálské kočky se zaměřil A. Beni z Izraele. V České republice pracuje s kočkami Nezávislý chovatelský klub v Mladé Boleslavi (NCHK) - předsedkyní je D. Hypšová.⁵⁴

Nerandžič ve své knize uvádí zajímavou poznámku - statistická vyhodnocení v USA a Austrálii potvrzují, že chovatelé koček umírají mnohem méně na infarkty a mozkové mrtvice.⁵⁵ Hlazení kočičího kožíšku je totiž nesmírně příjemnou záležitostí, která potěší jak tělo, tak i duši. Samotný dotek lidské ruky a zvířecí srsti je antistresovou záležitostí, odbourává pocity napětí a špatné nálady. Domnívám se tedy, že majitelé koček se méně rozčilují a jejich zdraví není tolik ohroženo jako v případě lidí, kteří žádné zvíře nemají. Vyskytují se i lidé, které uklidňuje pohled na pomalé, relaxované kočičí pohyby nebo je kočka zaujme a pobaví svými zvyky a hravým dováděním.

Kontakt s kočkou je přínosný hlavně pro děti. V rámci herních terapií pomáhá rozvíjet jejich estetické a hudební citění (kočka děti motivuje k modulaci hlasu ve snaze napodobit kočičí mňoukání a inspiruje je ke zpěvu písniček se zvířecí tematikou), pomáhá jim v soustředění a rozveseluje je. Povzbuzuje také jejich jemnou motoriku (při zacházení s koťátkem je třeba být co nejopatrnější a dávat pozor, aby mu nebylo ublíženo). Agresivní děti dokážou kočky rychle a energicky uklidnit mňoukáním, někdy i pohlavkem.⁵⁶

⁵⁴ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 62.

⁵⁵ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 64.

⁵⁶ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 67.

V praxi kočky pomáhají zejména při řešení rodinných krizí nebo např. v situaci úmrtí partnera či při dlouhodobé nepřítomnosti jednoho z rodičů. Kladně ovlivňují stresové reakce, korigují chování u pubescentů, podporují optimistické nálady a zmírňují vnímání zdravotních potíží včetně bolesti po chirurgických zákrocích. Je možné je také použít ke zkrácení doby pobytu v nemocnici, mají kladný koterapeutický vliv u diagnóz jako je deprese, úzkost, autismus, hypertonie, mozková mrtvice, apoplexie, mentální retardace, revmatismus, svalová dystrofie u dětí, smyslové vady, tělesná postižení a handicap, poruchy chování a vývoje u dětí a mládeže, psychosomatická onemocnění a hypochondrie.⁵⁷ Kočky lze doporučit všem lidem, kteří k nim mají pozitivní vztah. Kontakt s nimi má především psychoterapeutický a teprve následně psychomotorický účinek. V terapii lze také kombinovat psy a kočky. Jedná se o tzv. „kočkopsí tým.“⁵⁸

Nevýhodou se někdy může stát vazba kočky na dům či byt, ve kterém s majitelem žije. Je u ní třeba více času k tomu, aby se novému místu přizpůsobila a zvykla si na něj (kočka je více vázána na dům, oproti tomu pes na majitele.) Odstěhuje-li se její majitel jinam, kočka buď zůstává, anebo se někdy vrací zpět do svého původního domova, často i několik desítek kilometrů vzdáleného. Důvod tohoto návratu je nutno hledat ve změně jejích životních podmínek. Kočka je značně konzervativní, a pokud v novém místě nenachází stejné podmínky, na jaké byla zvyklá, vrací se. Jsou-li ovšem podmínky v novém prostředí lepší, ráda v něm zůstane a tendence k návratu nemá. V tomto případě se více upne na svého majitele, protože zlepšení spojuje s jeho osobou.⁵⁹

⁵⁷ GREY AGA, *Kočky: Felinoterapie*, 2006, (vytištěno: 3.3.2007, <http://www.felinogrey.estranky.cz/>)

⁵⁸ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 68.

⁵⁹ PINTERA ALBERT, *Kočky, kocouři a kořata*, Práce, Praha 1989, str. 23.

2.4.3 KŮŇ - HIPOTERAPIE

„*Kůň bez jezdce je stále koněm. Ale jezdec bez koně je jen člověk.*“ S. J. Lec⁶⁰

Obraz člověka na koni se pro mnoho lidí stal ideální představou soužití lidí a zvířat. Lidé si dokázali ochočit krásné a divoké zvíře, které pro mnoho z nich znamená největší lásku jejich života. Ne nadarmo se říká, že nejkrásnější pohled na svět je z koňského sedla. Básník J. W. Goethe aktivně jezdil na koni do svých 55 let. O splývání koně a člověka hovořil tak, že není jasné, kdo koho vlastně vychovává. Jedná se o vzájemnou interakci dvou biologických druhů, člověka a koně.⁶¹ Kůň je také barometrem osobnosti člověka, který s ním pracuje. Ovlivňuje jeho celý život, s věkem se však mění priority jeho vlivu. Čím je člověk mladší, tím intenzivnější je působení koně na rozvoj jeho psychických a fyzických schopností.⁶²

Žáci z mého výzkumu koně obdivují hlavně pro jeho divokost, vznešený vzhled, ladné pohyby a nadhled nad světem. Je pravděpodobné, že by sami chtěli nebrat příliš vážně své problémy, umět se nad ně povznést a nenechat se jimi spoutávat.

Hipoterapie, která patří mezi významné prožitkové terapie, zaujímá v animoterapii zvláštní místo. Jak již samotný název napovídá, tato terapie používá k léčebným účelům působení koní. Je důležité si uvědomit, že kůň není klasický domácí mazlíček a tudíž i přístup k němu a k celé terapeutické proceduře je jiný než např. u psů a koček.

V roce 1991 byla založena Česká hiporehabilitační společnost, která sídlí v Praze 8 - Bohnicích. Největší zásluhu na jejím zřízení nesou MUDr. Frantalová, MUDr. Zahrádka, MUDr. Bašný, H. Hermannová a řada dalších.⁶³

Hipoterapie využívá blahodárného působení koně na tělesné, duševní a sociální zdraví člověka. Je prospěšná jak v prevenci vzniku, tak i v léčbě postižení či onemocnění. Největší vliv má hipoterapie na rozvoj posturální motoriky a svalstva, především svalů trupu, břišních svalů, bránice, svalů pletence pánevního,

⁶⁰ <http://www.konici-klasa.estranky.cz/clanky/citaty-o-konich/citat-1->

⁶¹ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 83.

⁶² NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 112.

⁶³ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 84.

ramenního a dalších.⁶⁴ Rytmičtý pohyb na koni procvičuje celé tělo jako funkční celek (jsou ovlivňovány všechny orgány, které v těle pracují v pravidelném rytmu - srdce a plíce), dochází také k uvolnění a posílení svalů. Ježdění na koni nepodporuje pouze vývoj tělesného vnímání a smysl pro rovnováhu, ale především psychologicky působí jako zdroj radosti. Při práci s koňmi je nutná zejména trpělivost, koncentrace a sebeovládání. Děti jsou tímto způsobem učeny k otevřenosti, vytrvalosti a k překonávání překážek.⁶⁵

Koň působí také preventivně - předchází zejména civilizačním chorobám fyzického a psychického charakteru, příznivý je i vliv na duševní hygienu a celkové zlepšení fyzické kondice. Kůň svou přirozenou autoritou a reakcemi upravuje emocionální a psychické procesy, rozvíjí se sociální inteligence a schopnost empatie člověka.⁶⁶

Ve speciální pedagogice může kůň výrazně zasáhnout i do výuky dětí zvláštních a pomocných škol. Jízda na koni zvyšuje schopnost koncentrace, výuku lze provádět i přímo na koních formou her a soutěží. Mozek snadněji zpracuje a uloží do paměti pohyb, vědomosti a zážitky, jsou-li emocionálně podbarveny.⁶⁷

⁶⁴ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 93.

⁶⁵ DUDKOVÁ IRENA, kap.10 - Postavení hipoterapie v animoterapii a působení zvířat na člověka In MÜLLER OLDŘICH, *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*, Olomouc: Univerzita Palackého 2005.

⁶⁶ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 100 ; 105.

⁶⁷ DUDKOVÁ IRENA, kap.10 - Postavení hipoterapie v animoterapii a působení zvířat na člověka In MÜLLER OLDŘICH, *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*, Olomouc: Univerzita Palackého 2005.

2.5 ZTRÁTA ZVÍŘETE

Smrt milovaného zvířete může být pro dítě, ale i dospělého, velmi stresovou záležitostí. Role zvířecích miláčků v životech lidí se v dnešní době stává stále více důležitá. Lidé si obvykle se svým zvířetem utvoří pevné citové pouto a jeho rozbití je pro ně nesmírně bolestné. Jelikož zvířata žijí kratší životy než lidé, jejich majitelé si zkušenost se smrtí zvířete prožijí během svého života mnohdy i několikrát. Tato záležitost se tedy týká velmi mnoha lidí.⁶⁸

Problematikou smrti domácího mazlíčka se zabývám v praktické části své práce. Pro 75% respondentů je těžké vyrovnat se se smrtí jejich zvířete. Převažujícím zdůvodněním bylo to, že ztráta zvířete je pro ně stejně těžká, jako kdyby ztratili někoho blízkého. Několik studentů si ale uvědomilo fakt, že smrt zvířete je v určitých situacích nejvhodnějším řešením, zejména když je zvíře nevléčitelně nemocné, trpí bolestmi apod. V tomto případě jsou ochotni připustit možnost eutanázie, kterou pokládají za vhodný způsob poskytnutí úlevy a konečného klidu svému zvířátku. Je ale třeba zvážit, kde proběhne procedura eutanázie (doma nebo na veterinární klinice), kteří členové rodiny budou přítomni a jak bude následně naloženo s ostatky zvířátka.⁶⁹

Jedná se sice o velice smutnou a nepříjemnou zkušenost, ale myslím, že k dalšímu psychickému vývoji dětí je v určitém smyslu nezbytná. Není dobré, když rodiče chrání své děti natolik, že je nenechají prožít žádnou situaci bolestivého charakteru. Dítě pak vyrůstá v tzv. „citovém skleníku“ a problém nastává tehdy, když je nuceno z něho vystoupit. Tato situace stoprocentně nastane a mladý člověk se s ní vyrovnává neskonale hůře, než ten, který už nějaké negativní zážitky má. Mám na mysli např. úmrtí jednoho z rodičů nebo někoho blízkého. Je těžké pro každého se s ním vyrovnat, ale člověk, který se ještě nikdy osobně nesetkal se smrtí (např. při úmrtí vlastního zvířátka) nese tuto ztrátu, dle mého názoru, mnohem hůře, než ten, který určitou citovou zkušenost se smrtí už má. Pojem smrti

⁶⁸ SHARKIN BRUCE S., KNOX DONNA, *Pet Loss: Issues and Implications for Psychologist In Professional Psychology: Research and Practice* (2003), vol. 34, no. 4, p. 414-421.

⁶⁹ FRID M. H., PEREA A. T., *Euthanasia & thanatology in small animals In Journal of Veterinary Behavior* (2007) 2, p. 35-39.

je v naší společnosti vytěšňován a pro děti, které na setkání s ní nejsou připravené, bývá traumatizující.⁷⁰

Jak již bylo uvedeno, děti si k svým zvířátkům vytvářejí citové vazby. Pocit ztráty, beznaděje a osamění se ale u každého jedince liší. Obecně lze říci, že čím hlubší je pouto mezi člověkem a zvířetem, tím těžší je reakce na jeho smrt. Proces tesknění obvykle začíná strnulostí a neschopností uvěřit, co se stalo. Následují pocity viny, smutku a často také deprese. Mnohdy se objevuje i vztek, který je směřován na veterinárního lékaře. Lidé se někdy domnívají, že veterinář neudělal vše, co mohl, aby jejich miláčka zachránil. Po čase nastává období přijetí ztráty a v mnoha případech i určitá otevřenost k pořízení nového zvířátka.⁷¹

Sharkin a Knoxová uvádějí, že ženy (dívky) prožívají při ztrátě zvířete mnohem větší smutek a tesknění než muži (chlapci), ačkoliv nebyl zjištěn rozdíl mezi muži a ženami v míře láskyplného pouta ke zvířeti.⁷² (Je otázkou, zda u mužů nejde pouze o stylizaci - dívky si možná bolest a utrpení připouštějí více než muži, kteří se obecně snaží tvářit jako „nezranitelní.“) Muži, kterým umře zvíře, prožívají smutek srovnatelný s úmrtím jejich blízkého přítele, kdežto ženy mají pocit, jakoby by ztratily své vlastní dítě.⁷³ Smutek je obvykle prožíván jako emoční reakce na ztrátu objektu nebo milované osoby. V tomto případě může být smutek vystupňován až v žal, který je akcentovaný zoufalstvím nad nenávratnem největší hodnoty. Nevyrovná-li se člověk s takovou ztrátou, může propadat již zmíněné depresi a vyvíjí se u něj tendence ke smutku, zatrpklosti, rezignace a další přidružené charakteristiky.⁷⁴

⁷⁰ DUPAČOVÁ LUCIE, *Vztah dětí středního školního věku ke zvířatům* - magisterská práce, Praha 1996, str. 59.

⁷¹ SHARKIN BRUCE S., KNOX DONNA, *Pet Loss: Issues and Implications for Psychologist* In *Professional Psychology: Research and Practice* (2003), vol. 34, no. 4, p. 414-421.

⁷² SHARKIN BRUCE S., KNOX DONNA, *Pet Loss: Issues and Implications for Psychologist* In *Professional Psychology: Research and Practice* (2003), vol. 34, no. 4, p. 414-421.

⁷³ HOLCOMB RALPH, GAGE GERALDINE M., *Couples' Perception of Stressfulness of Death of the Family Pet* In *Family Relations*, Vol. 40, No. 1 (Jan., 1991), p. 103-105.

⁷⁴ NAKONEČNÝ MILAN, *Encyklopedie obecné psychologie*, Academia, Praha 1998, str. 316-317.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem mé diplomové práce je zjistit, jaký vliv mají domácí zvířata na prožívání a psychickou pohodu, popřípadě nepohodu, dětí a mladistvých. Domnívám se, že se bude jednat především o zkoumání kladného vlivu zvířat. Jistě existují i lidé s negativními zkušenostmi se zvířaty, ale myslím, že těch je menšina. Bude velmi zajímavé pozorovat, jaký dopad mají zvířata na dnešní mládež a jakým stylem může kontakt se zvířaty obohatit jejich sociální vztahy a sebezpetí.

3.2 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na dvě věkové kategorie dětí. Jedná se o chlapce a dívky ve věku 12-13 let, druhá skupina se věkově pohybuje v rozmezí 16-18 let. Průzkum jsem prováděla na dvou pražských gymnáziích - jednom soukromém a jednom státním. Každá věková skupina pojímá 50 žáků - 25 dívek a 25 chlapců. Dohromady jsem tedy pracovala se vzorkem 100 dětí.

Ráda bych zdůraznila, že výsledky, které budou následně uvedeny, neodpovídají průměrnému vzorku dnešní mládeže v České republice. Lze předpokládat, že se jedná větší měrou o děti z rodin z vyšších sociokulturních a vzdělanostních vrstev. To je podle mého názoru velmi důležitý fakt, neboť kdybych svůj výzkum prováděla např. na vesnici nebo u učňovské populace, výsledky by se pravděpodobně lišily. Mimo město lidé ke zvířatům přistupují jinak. Ne jako k domácím mazlíčkům (i když výjimky se vždy najdou), ale spíše jako k užitkovým zvířatům, pomocníkům v domácnosti a hospodářství. Ať už se jedná o hlídání majetku, chytání myší, produkování potravin apod. Naopak ve městech či satelitních vesničkách lidé svá zvířátka ve většině případů hýčkají a často je považují za členy rodiny.

3.3 METODA VÝZKUMU

Z výše uvedeného důvodu jsem v metodě svého výzkumu, kterou byl dotazník, používala pojmy jako „zvírátko, mazlíček apod.“ Chtěla jsem tím specifikovat hlavně vztah městských dětí k živým tvorům. (Domnívám se, že kdybych podobně formulovaný dotazník rozdala na vesnici, zřejmě by se lidé netvářili moc chápavě a mysleli by si, že používám nepatřičné infantilní výrazy.) Jak už jsem uvedla, ve městech je pohled na zvířata jiný. Ve své práci bych se ráda věnovala právě tomuto úhlu pohledu.

Za tímto účelem jsem vytvořila dotazník, který se skládá z osmi otevřených nebo polootevřených otázek. Uvádím jej v příloze č.1. Chtěla jsem dětem dát co největší možnost vyjádřit se k tématům, o nichž si myslím, že by jim mohla být blízká a tudíž k nim budou mít co říci.

Před samotným výzkumem jsem provedla tzv. předvýzkum. Rozdala jsem dotazníky deseti dětem různého věku. Nejmladším bylo 10 let, nejstarším 18 let. Mým cílem bylo zjistit, jaká věková kategorie dětí bude schopna adekvátně odpovídat a srozumitelně vyjádřit své myšlenky. Vyšlo najevo, že mnohé děti okolo 10 let jsou pro můj výzkum ještě příliš malé a nevyzrálé. Jejich odpovědi byly jednoslovné a na otázky, ve kterých se měly nad daným tématem zamyslet, odpovídaly slovem „nevím“. Samozřejmě tím není možné říci, že by jiné děti v tomto věku nebyly schopny se vyjádřit lépe. Je to jistě individuální záležitost a nelze v tomto případě paušalizovat. Předvýzkum mi také pomohl dotvořit konečnou podobu dotazníku. Některé otázky jsem vynechala a jiné upravila. Mými cílovými skupinami se tedy staly již zmíněné kategorie dětí ve věku 12-13 let a 16-18 let.

3.4 FORMULACE HYPOTÉZ

1. Svou první hypotézu bych ráda opřela o názor, že **zvířata mají na lidi nesmírně pozitivní vliv a dokáží jim jak v psychickém, tak zdravotním ohledu pomoci**. Vycházím z prostudované literatury, ve které je mnoho informací o tzv. animoterapii. O léčivém vlivu zvířat jsem již pojednala v teoretické části své práce. Dále podkládám tento názor i vlastní zkušeností. Od svého raného dětství jsem v kontaktu se zvířaty. Jejich blízkost mě vždy velmi duševně obohacovala, povzbuzovala i uklidňovala. Přesvědčila jsem se také o tom, že mazlivý kontakt se zvířetem u mě samotné stimuluje například regulaci krevního tlaku.

2. Dále předpokládám, že **děti, které vlastní nebo by chtěly vlastnit domácí zvíře, bude o mnoho procent více, než těch, které po přítomnosti zvířete netouží, vůbec jim nechybí a vztah k zvířatům jim celkově není moc blízký**. Vycházím opět z vlastní zkušenosti i ze zkušeností svých přátel a známých, kteří téměř všichni chovají nějakého domácího mazlíčka. Spousta lidí pořízuje svým dětem zvířátko jako jakousi „náhradu“ za vlastní nepřítomnost. Dnešní doba je nesmírně hektická, pracovní tempo se zvyšuje a rodiče si uvědomují, že nestačí, když se s dětmi pozdraví jen u snídani, celý den je nevidí a pak se opět setkají až u večere, a někdy ani to ne. S lítostí se ale domnívám, že v mnoha rodinách se tato smutná situace neřeší. Místo toho, aby rodiče přehodnotili svůj přístup k rodině a prioritám s ní spojeným, opatřují dětem drahé dárky, objednávají slečny na hlídání či kupují domácí mazlíčky. Spousta dětí své zážitky ze dne nevypráví rodičům, ale např. svému pejskovi nebo kočičce. Velmi doufám, že tato smutná hypotéza bude v mém výzkumu vyvrácena.

3.5 ZPŮSOB PROVEDENÍ VÝZKUMU A METODY VYHODNOCENÍ

Již bylo uvedeno, že dotazníky jsem rozdala na 2 pražských gymnáziích. Tento typ škol jsem si vybrala záměrně. Domnívám se, že žáci z jiných škol (např. z učilišť) nemají odlišné chápání zvířat a názory na ně, ale děti z gymnázií tento pocit dovedou lépe zformulovat a vyjádřit.

Průběh jednání se zástupci škol byl příjemný. Obě dvě instituce mi vyšly naprosto vstříc. Učitelé mě v mém výzkumu maximálně podporovali. I se žáky mám dobrou zkušenost. Většina z nich dotazníky bez dalších komentářů vyplnila. (Možná i proto, že vyplnění dotazníku bylo anonymní a tudíž se děti nemusely bát vyjádřit svůj názor.) Samozřejmě, že se našlo několik výjimek, které si z výzkumu udělaly legraci a napsaly naprosto nesmyslné odpovědi. Vzniklo tudíž pár dotazníků, které jsem pro své vyhodnocení nemohla vůbec použít. Tento problém nastal zejména u mladší kategorie žáků. Z jejich odpovědí je zřejmé, jak ve věku 12-13 let jsou obě pohlaví různě mentálně vyspělá. Dívky k tématu projevovaly kladný vztah a zájem, zatímco chlapci odpovídali spíše jednoslovně, častěji se u nich objevovaly odmítavé tendence (například prostřednictvím odpovědí, že „je to blbost“). Pět dotazníků mladších chlapců bylo tedy zcela vynecháno z další analýzy. Snahu vyhnout se vážnému zamyšlení nad zadaným tématem, projevovanou v některých případech také prostřednictvím humorných glos, lze patrně interpretovat jako jakousi pózu či snahu zaujmout ostatní. Je možné, že se zde projevil problém chlapců s vlastní emocionalitou a obavou z nedostatečně projevované mužnosti. Další variantou je, že je téma mého výzkumu tolik neoslovilo. U starších adolescentů se odpor tohoto druhu nevyskytoval. Jak dívky, tak chlapci se vyjadřovali otevřeně a bez dalších emočních reakcí. Několik dětí dokonce ocenilo dotazník s nadšením.

V následující části své práce bych ráda porovнала názory dětí jak z hlediska věku, tak z hlediska pohlaví. Jako statistickou metodu použiji Chí kvadrát.

3.6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

V této části nejprve uvedu souhrnné výsledky celého souboru respondentů, v další části se budu podrobněji zabývat porovnáváním jednotlivých skupin - dle pohlaví a dle věku.

3.6.1 OTÁZKA Č.1

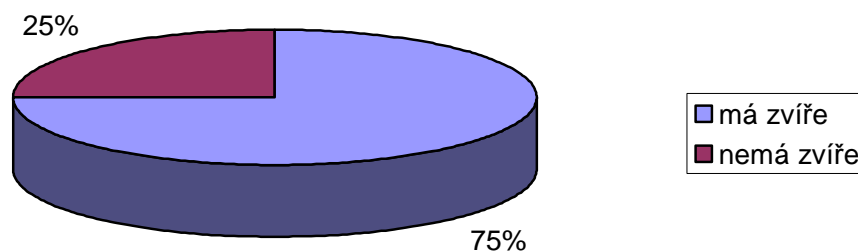
Otázka č.1: „*Máte doma nějakého domácího mazlíčka?*“

- *pokud ano, tak jakého?*

- *pokud ne, tak jakého byste případně chtěli?“*

Tato první otázka pro mě byla důležitá z toho důvodu, abych se dozvěděla, jaké procento dětí vlastní či by chtělo vlastnit nějaké zvíře. Myslím si totiž, že odpovědi na další otázky, které se týkají už více psychiky a citového vnímání, se mohou lišit u dětí, které mají nějakou zkušenost se zvířaty, od těch, které nikdy soužití se zvířaty nezažily či po něm vůbec netouží.

Graf č.1 - procentuální rozdíl ve vlastnictví zvířete

Jak je patrné z uvedeného grafu, 75% dětí má nějaké domácí zvíře. Nejčastěji byli uváděni psi, kočky, drobní hlodavci - např. morče, křeček, pískomil, potkan, dále papoušci, rybičky, želvy a ojediněle i ještěrka. Velká hospodářská zvířata,

jako kupříkladu krávy, ovce či koně uváděny nebyly, což je pochopitelné, uvědomíme-li si, že jsem výzkum prováděla ve městě. Avšak např. kůň byl zmíněn dívkou (16) jako zvíře, které by chtěla. Paleta zvířat, které by uváděly děti z vesnice, by byla patrně pestřejší.

Jednu čtvrtinu odpovědí tvoří děti, které žádné domácí zvíře nemají. V této skupině se jako chtěná zvířata vyskytovali nejčastěji psi, kočky, želvy, ale také „vysněné druhy“, jako např. žirafa či delfín. V odpovědích dívek pouze jedna studentka (16) nemá žádné zvíře a zároveň také žádné nechce. Všechny ostatní dívky, které zvíře nemají, po něm alespoň touží. U chlapců byl tento rozdíl mnohem markantnější. Ze všech 25 chlapců jich 13 nemá žádné zvířátko, ale nějaké by chtěli pouze 4 chlapci! Zbytek, což je 9 hochů (1 ze sekundy a 8 z druhého ročníku) vůbec po žádném netouží! Domnívám se, že to je velmi důležitý výsledek. Zejména to, že většinu tvoří starší chlapci. Může to být způsobeno určitým „dospěláckým“ přístupem - *„už nejsem malý kluk, nikoho nepotřebuji, vše si vyřeším sám. A že bych se chtěl s něčím takovým mazlit a ještě to přiznat? Tak to tedy ne.“* Tato odpověď je samozřejmě jen mou spekulací, ale ze všech ostatních poznatků, co jsem se o chlapcích z druhého ročníku dozvěděla, si myslím, že nejsem daleka pravdy.

3.6.1.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.1

Tab. č. 1.1 - porovnání vlastnictví zvířete z hlediska pohlaví dětí

Máte doma nějaké domácí zvířátko?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	38	76	37	74	0,053	-
ne	12	24	13	26	0,053	-

V případě porovnání dětí z hlediska pohlaví se u první otázky nevyskytl žádný statisticky významný rozdíl. Výsledky byly téměř shodné. Domácí zvíře vlastní 76% dívek a 74% chlapců.

Rozdíl je pouze v případě, kdy děti žádné zvíře nemají. O tom jsem se již zmínila v minulé podkapitole. Až na jednu dívku by všechny ostatní, které zvíře nemají, nějaké chtěly. U chlapců je to naopak!

3.6.1.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.1

Tab. č. 1.2 - porovnání vlastnictví zvířete z hlediska věku dětí

Máte doma nějaké domácí zvířátko?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	42	84	33	66	4,32	p < 0,05
ne	8	16	17	34	4,32	p < 0,05

Ve druhém případě porovnání mladších a starších adolescentů (12-13let x 16-18 let) se již rozdíl vyskytl, a to na 5% hladině významnosti.

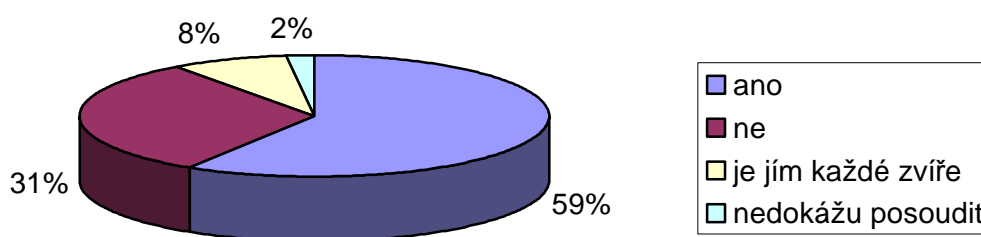
Z žáků sekundy chová doma nějaké zvířátko 84% dětí, kdežto u žáků starších je to pouze 66%. Proč tomu tak je, je těžké vysvětlit. Bylo by třeba podrobně prozkoumat jednotlivé rodiny, ale to není úkolem mé práce. Je též možné, že starší děti už tolik nepociťují touhu po zvířátku a zájmy mnohých z nich se obracejí zcela jiným směrem.

3.6.2 OTÁZKA Č.2

Otázka č.2: „Říká se, že pes je nejlepší přítel člověka. Je to dle Vašeho názoru pravda či není? Uveďte proč.“

Tuto otázku jsem položila jako otevřenou a byla jsem velmi zvědavá, jaké typy odpovědí se při vyhodnocování dotazníků objeví. Zajímavé reakce budu citovat přímo z dotazníků dětí. Během analýzy jsem odpovědi roztrídila do čtyř kategorií, viz graf č.2.

Graf č.2 - pes, nejlepší přítel člověka?

Více jak polovina studentů (59%) s tvrzením uvedeným v otázce č.2 souhlasí. Někteří také vyjádřili názor, že záleží na plemenu psa. Hlavní důvody, proč děti považují psa za nejlepšího přítele člověka, jsou tyto: pes je vždy věrný, nemá námitky, když se mu s něčím svěří, nikomu to neřekne, je to člen rodiny aj.

Ukázky odpovědí studentů, kteří uvedli „ano“:

„Pes může být právě kvůli své věrnosti a lásce nejlepším přítelem lidí, lepším, než mnozí lidé.“ (dívka, 12)

„Je to pravda, protože pes nikdy nemá námitky na to, co řeknu. Může mít všechny vlastnosti (líný, hravý, atd.), zatímco lidé mají jen jednu.“ (dívka, 12)

„Pes odjakživa provázel člověka na lovu, pomáhal mu zajistit potravu i ohlídat dům. Snad právě inteligence tohoto tvora a schopnost přejímat majitelovu povahu a pochopení, příznačné pro němou tvář, dává tomuto rčení váhu.“

(dívka, 16)

Dívky si do zvířete, konkrétně do psa, projikují lidské vlastnosti větší měrou než chlupci. Pes se v tomto podání stává průvodcem člověka, pomocníkem, rádcem, hlídačem i jeho přítelem.

Druhou kategorií odpovědí tvoří děti, které s daným rčením nesouhlasí. Jako důvod nejčastěji uváděly, že nejlepším přítelem člověka je jiný člověk, jiní mají špatnou zkušenost se psy a bojí se jich, proto odpověděli také záporně. Milovníci koček pochopitelně upřednostňovali před psy své miláčky, další byli ochotni souhlasit, že pes je dobrým přítelem člověka, ale ne nejlepším. Objevila se zde také jedna velmi zajímavá odpověď, kterou bych ráda uvedla:

„Myslím si, že nejlepším přítelem člověka je Bůh.“ (dívka, 17)

Dále: *„Myslím, že pes je opravdu nejlepší přítel člověka, protože třeba na rozdíl od kočky se upne ke svému pánovi a ne pouze k pelíšku a žrádlu.“* (dívka, 16)

„Ne, dle mého názoru je zvíře zvířetem. Zvíře ať už je jakékoliv jen spí, pije a žere.“ (chlapec, 17)

Jako třetí typ odpovědi jsem vyhodnotila variantu, že „nejlepším přítelem člověka je každé zvíře“. Nemusí to být nutně pes, ale jakýkoliv domácí mazlíček, kterého si děti oblíbily a velmi pro ně znamená. Tuto možnost napsalo 8% dotazovaných.

Zbylá 2% připadají na odpověď „nevím“. Je otázkou, zda tito žáci skutečně nevěděli, neuměli vyjádřit svůj postoj k danému problému či jen nechtěli spolupracovat a bylo pro ně snazší napsat „nevím“, než se nad otázkou zamyslet.

3.6.2.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.2

Tab. č. 2.1 - porovnání názoru, zda je pes nejlepším přítelem člověka z hlediska pohlaví dětí

Je pes nejlepším přítelem člověka?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	35	70	24	48	5,002	p < 0,05
ne	8	16	23	46	10,52	p < 0,01
je jím každé zvíře	6	12	2	4	2,174	-
nedokážu posoudit	1	2	1	2	0	-

V názoru na to, zda pes je či není nejlepším přítelem člověka, se při srovnání děvčat a chlapců vyskytly signifikantní rozdíly. Psa za nejlepšího přítele považuje 70% dívek, kdežto chlapci odpověděli „ano“ jen ve 48% případů.

Je možné, že zde hrálo určitou roli mateřské cítění a rodičovské chování dívek. Od dětství si děvčata byla zvyklá hrát s panenkami nebo plyšovými zvířátky a pečovat o ně jako o živé tvory. V pozdějším věku mnohé z nich tuto pečovatelskou potřebu zaměřují na domácího mazlíčka, kterého v případě nedostatku jiných uspokojivých sociálních kontaktů považují za svého nejlepšího přítele. Hrála si s ním, starala se o něj, vyprávěla mu svá trápení. Zvířátka rozvíjí rodičovské chování lépe u dívek, které díky stereotypnímu společenskému očekávání u nich toto chování posiluje více než u chlapců.⁷⁵

Chlapci si rádi tvoří mnohačlenné party a nečiní jim problém kamarádit „tzv. skupinově.“⁷⁶ Neprojevují navenek potřebu svěřovat se druhým a reflektovat vlastní vnitřní život tak jako dívky. Na druhou stranu dívky spíše inklinují k výlučnému přátelství. Když už s někým kamarádí, tak tvoří zejména dvojice (dyády). Ideálem je „já a moje nejlepší kamarádka.“ Samozřejmě, že se často vyskytne i „trojúhelník“ (triáda), ale obávám se, že ten se neobejde bez toho, aby se ve většině případů stejně přátelily dvě dívky více a třetí byla trochu stranou.

⁷⁵ STERN In VÁGNEROVÁ MARIE, *Vývojová psychologie I.*, Karolinum, Praha 2005, str. 317.

⁷⁶ viz VÁGNEROVÁ MARIE, *Vývojová psychologie I.*, Karolinum, Praha 2005, str. 312-313.

Tyto vztahy „dva plus jedna“ se mohou různě kombinovat a prolínat, a tedy v jedné trojici lze vypočítat několik dvojic. Děvčata chtějí mít svou blízkou duši a když si za ni zvolí zvířátko, tak vytvoří „dokonalý pár“, ve kterém nikdo nikoho za zády nepomlouvá, svou lásku mohou vyjádřit bez rizika eventuálního zklamání.

Statisticky signifikantnější je rozdíl v druhé variantě odpovědí. Psa za nejlepšího přítele nepovažuje 16% dívek a 46% chlapců! (Statistický rozdíl na 1% hladině významnosti.)

Rozdíly v odpovědích dalších dvou možností jsou statisticky nevýznamné.

3.6.2.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.2

Tab. č. 2.2 - porovnání názoru, zda je pes nejlepším přítelem člověka z hlediska věku dětí

Je pes nejlepším přítelem člověka?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	31	62	28	56	0,372	-
ne	15	30	16	32	0,047	-
je jím každé zvíře	4	8	4	8	0	-
nedokážu posoudit	0	0	2	4	2,041	-

Stejnou otázku a odpovědi jsem porovnávala také z hlediska věku dětí. V tomto případě se nevyskytly významné statistické rozdíly. Je zřejmé, že věk žáků neměl na zodpovězení otázky č.2 žádný vliv. Děti obou věkových kategorií jsou už natolik citově a psychicky vyspělé, že jasně dokázaly definovat, kdo či co je pro ně přítelem. Jak je patrné z výše uvedené tabulky, jejich odpovědi byly téměř totožné.

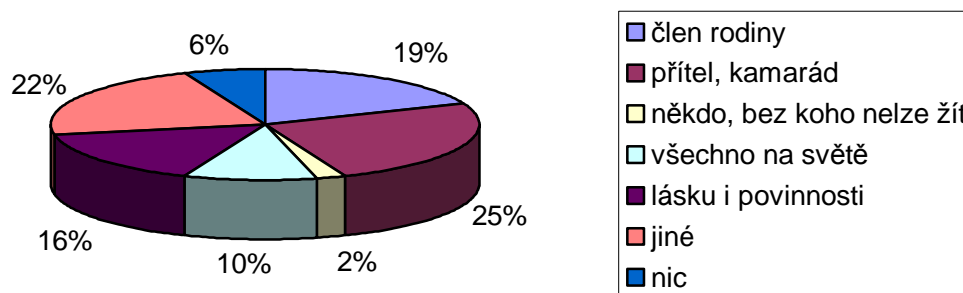
3.6.3 OTÁZKA Č.3

Otázka č.3: „Co pro Vás znamená nebo by mohlo znamenat Vaše zvířátko? Zkuste Váš pocit popsat.“

Otázka č.3 je jakousi „pocitovou sondou“ do nitra dětí a dospívajících. Zajímalo mne, jak studenti dokáží vyjádřit svůj kladný či záporný postoj k živým tvorům. Předpokládala jsem, že se v případě této otázky bude jednat spíše o popis příjemných dojmů a pocitů, ale k mému velikému překvapení se objevily i názory, že „zvíře pro mě neznámá nic.“ Je nutné se tedy zamyslet, co dotyčné děti vedlo k tomu, že se ke zvířatům staví takto chladně. Je možné, že zažily nějakou špatnou zkušenost, nebo v jejich rodinách nikdy zvířata nebyla, a tak ani neměly příležitost, aby se naučily je mít rády. Možností je jistě více a budou do značné míry individuálně specifické.

V následujícím grafu si lze prohlédnout širokou škálu odpovědí, která se vytvořila po vyhodnocení dotazníků.

Graf č.3.1 - vyjádření významu zvířete pro děti

Nejpočetnější skupina dětí - 25% (zároveň jsou analyzovány výsledky těch dětí, co zvířátko mají i nemají) - označila svého domácího mazlíčka za přítele či kamaráda. V jejich vyjádřeních se často vyskytovaly kladné citové projevy, které dávaly váhu a význam slovu „přátelství“, nebo racionální odpovědi týkající se záležitostí z běžného života.

Několik ilustračních příkladů:

„Pro mě je můj králíček něco jako „hračka“. Ne, že bych ho oblékala jako Barbie, ale nejradši bych ho někdy umačkala láskou... Je to pro mě kamarád, který někdy zradí (když mě třeba poškrábe nebo kousne).“ (dívka, 13)

„Pro mě by znamenalo přítele, kamaráda. Říká se, že zvíře se občas umí vcítit do člověka. Dobré by bylo, kdyby se člověk také občas vcítil do zvířete, protože oni také někdy trpí.“ (dívka, 17)

„Je to stvoření, kterému se mohu svěřit se vším, co mě trápí a nechci, aby to někdo věděl.“ (chlapec, 13)

„Naši dva psíci jsou pro mě jako mí dva nejlepší kamarádi, mám je moc rád. Slovy se to nedá popsat, to je nadlidský úkol. Jsou věci, které nejdou vysvětlit, ani popsat.“ (chlapec, 18)

„Je pro mě skvělým přítelem, protože mě nekritizuje a nemůže mě vyhodit od počítače.“ (dívka, 12)

Za „člena rodiny“ označilo své zvíře 19% respondentů. Velmi často se též objevovaly názory, že „zvířátko je jako můj bratr / sestra.“ Pro bližší pochopení ocituji několik zajímavých ukázek⁷⁷:

„Zvířátko je pro mě něco jako člen rodiny, když se nudím, můžu si s ním hrát a povídat, i když se nedočkám odpovědi. Je to pro mě hodně blízký tvor, kterého si moc vážím a mám ho ráda.“ (dívka, 13)

„Naše kočky jsou stoprocentně brány jako členové rodiny. Občas je beru jako mladší sestry a zároveň kamarádky.“ (dívka, 16)

„Našeho psa bereme jako součást rodiny. K jeho narozeninám mu dáváme dorty a o Vánocích má pod stromečkem dárky stejně, jako my.“ (dívka, 17)

⁷⁷ Většinu ukázek z odpovědí dětí zastupují děvčata. U otevřených otázek se dokázaly lépe vyjádřit. Jejich odpovědi jsou mnohem barvitější a lépe znázorňují jejich vnitřní pocity. Chlapci se v tomto případě vyjadřovali spíše jednoslovně.

„Kocour Garfield je moje zrzavé děťátko. Jak je známo, kočky přitahují negativní energii, proto vždy přijde, když je mi smutno, aby se se mnou pomazlil a utěšil mne.“ (dívka, 16)

Třetí procentuálně nejobsáhlejší skupinu odpovědí (22%) tvoří kategorie „jiné.“ Zde jsem zahrнула různá prohlášení a termíny, které nebylo možné přiřadit k žádné jiné eventualitě. Děti se vyjadřovaly velmi pestře a rozmanitě. Domnívám se, že nejlépe bude, když uvedu několik názorných ukázek:

„Zvíře pro mě znamená něco, co by se nemělo znásilňovat.“ (dívka, 12)

„Je to psychická podpora, stvoření, které neví, co vás trápí a těší, ale přesto máte pocit, že vám rozumí. Máte radost, když má mazlíček radost a jeho přítomnost vás uklidňuje a naplňuje radostí. Je to něco jako miminko, musíte se mu věnovat s láskou a dát mu jistou zodpovědnost. Tímto si vytvoříte příjemný vztah pro obě strany.“ (dívka, 12)

„Určitě by pro mě zvířátko znamenalo hodně. Mohla bych mu svěřit své špatné nálady a brát ho jako „někoho, kdo je na mojí straně“, když je doma dusno.“

(dívka, 17)

„Moje zvíře je pro mě odreagování a také jistota, že kdykoliv přijdu domů, tak mě přivítá.“ (dívka, 17)

„Pro mě je zvíře taková živá dekorace.“ (chlapec, 13)

Objevují se zde také tzv. ekologické názory, v nichž studenti nepřipouštějí vlastnictví zvířat v zajetí:

„Nic, jsem celkově proti vlastnictví zvířat v domě. Dle mého soudu patří do přírody, kde je jejich přirozené prostředí a ne do městských bytů.“ (chlapec, 17)

Další významná skupina odpovědí v sobě zahrnuje definici domácího zvířete jako někoho, koho děti milují, ono miluje je, ale je nutné přihlížet i k určité strážce zodpovědnosti, starostí a povinností. Za zmínku jistě stojí, že ani jedna dívka z druhého ročníku tuto možnost neuvedla. Celkem se takto o vztahu ke svému mazlíčkovi vyjádřilo 16% studentů.

Příklady jejich odpovědí:

„Vždycky, když je sleduju, tak to ve mně vyvolává pocit štěstí. Jednou jsem i štěstím brečela.“ (dívka, 13)

„Znamená to pro mě, že ho musím krmit každý týden, ale to nemůžu, protože mám rozvedené rodiče a musím sehnat někoho, kdo by se o něj staral.“

(chlapec, 12)

„Zvíře znamená především spoustu povinností, ale také radost, zábavu a samozřejmě smutek, když se mu něco stane.“ (chlapec, 13)

„Mám přírodu rád, ale mazlíček a zvíře je něco jiného. Doma by pro mě znamenal spíše zátěž.“ (chlapec, 16)

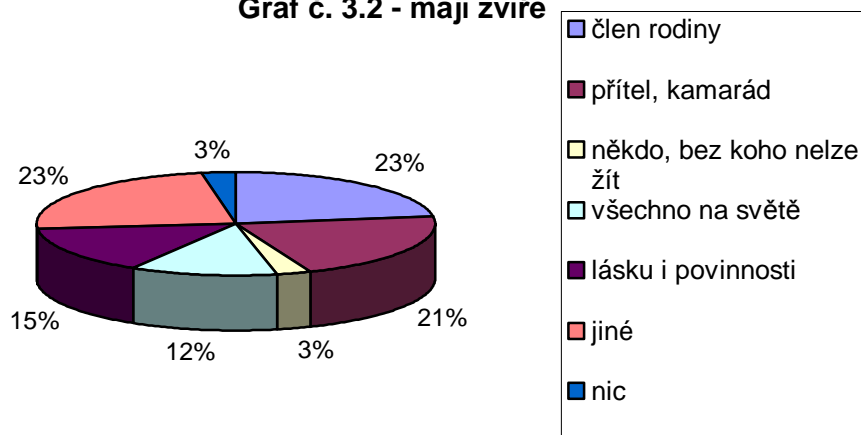
Za „všechno na světě“ své zvířátko považuje 10% dotazovaných. Dvě procenta dětí dokonce uvedla, že zvíře je pro ně „někdo, bez koho nelze žít.“ O to více mne udivuje, že pro 6% žáků zvíře neznamena „nic“! Jedná se pouze o chlapce z druhého ročníku. Jenom oni pokládají zvíře za „nic.“ Ze skupiny chlapců, kteří uvedli tuto odpověď, mají zvíře 2 chlapci, zbylí 4 chlapci ho nemají. „Žádné city“ lze proto vysvětlit zejména tím, že hoši zvíře nemají a tudíž neměli možnost si k němu vytvořit nějakou citovou vazbu. Je otázkou, proč takto odpověděli i 2 chlapci, kteří zvíře vlastní a do jaké míry je to v jejich případě póza. Uvedu opět několik citací:

„Zvířata nemusím, ale když na tom zvířeti někomu záleží, tak fajn.“ (chlapec, 17)

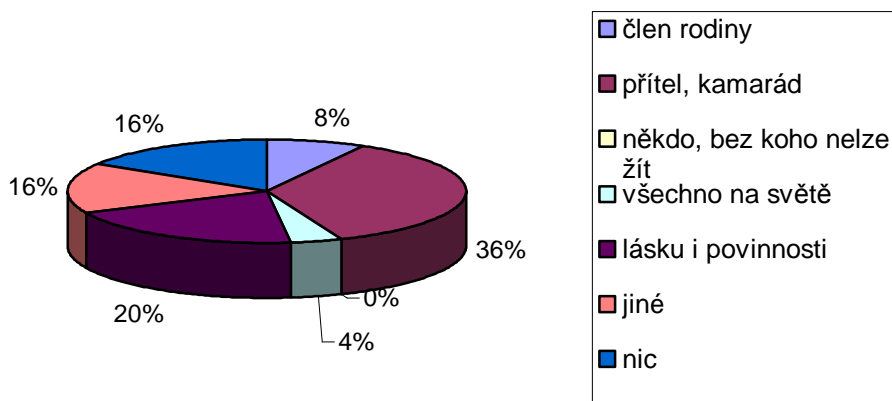
„Nemám rád zvířata.“ (chlapec, 16)

Pro zajímavost jsem ještě zvlášť zpracovala grafy s názory dětí, které nějaké konkrétní zvířátko mají a těch, které ho nemají.

Graf č. 3.2 - mají zvíře

Graf č. 3.3 - nemají zvíře

3.6.3.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.3

Tab.č. 3.1 - porovnání významu zvířete pro děti z hlediska jejich pohlaví

Co pro vás znamená nebo by mohlo znamenat vaše zvířátko?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
člen rodiny	13	26	6	12	3,184	na hranici významnosti
přítel, kamarád	12	24	13	26	0,053	-
někdo, bez koho nelze žít	2	4	0	0	2,041	-
všechno na světě	6	12	4	8	0,444	-
lásku i povinnosti	6	12	10	20	1,19	-
jiné	11	22	11	22	0	-
nic	0	0	6	12	6,383	p < 0,05

V případě otázky č.3 se nejvýznamnější rozdíl vyskytl v poslední variantě odpovědí. Ani jedna dívka nepovažuje zvíře za „nic“, kdežto u chlapců tuto kategorii tvoří 12% odpovědí. Rozdíl je v tomto případě statisticky signifikantní na 5% hladině významnosti. Dívky jsou více citově založené a rády vyjadřují své postoje. Myslím, že chlapci raději svůj názor neuvedli, aby se nezkompromitovali před kamarády, se kterými si pak o vyplnění dotazníku budou povídat. Vyjádřili by tím ve své „partě“ (a možná by i sami sobě přiznali) určité slabošství. V jejich věku je pro ně velmi podstatné mít ve skupině nějakou roli. Zřejmě by neradi přijali úlohu „slaboča a citlivky“.

Na hranici významnosti se vyskytl rozdíl mezi dívkami a chlapci u varianty první - „člen rodiny.“ Svě zvíře za něj považuje 26% děvčat. U chlapců je to jen 12%. Patrně se zde opět projevuje dívčí „mateřské cítění“. Zvířátko milují, starají se o něj a je pro ně často de facto lidským tvorem, jakýmsi „dětěátkem“. Chlapci na svého psa (nebo jiný druh zvířete) hledí spíše jako na svého „zvířecího“ kamaráda. Je možné, že se u dívek jedná také o jeden z aspektů svědčících o větší tendenci k fúzi jejich identity, jejíž hranice jsou schopny zrušit ve prospěch splývání v identitě s někým jiným (např. v partnerství). Pak snáze opomíjejí i hranice a limity u druhých, včetně limitů „zvířecí identity“ u svých domácích mazlíčků. Dívky mají, jak je zřejmé, tedy větší tendenci projikovat do zvířat i takové schopnosti a vlastnosti, které jsou spíše produktem jejich tužeb a fantazie než reálných možností zvířete. Naopak chlapci si více uvědomují rozdíl mezi zvířetem a člověkem. Dívky rozdíl člověk - zvíře více „stírají.“ Pro ně je zvíře, častěji jak pro chlapce, spíše „člověkem ve zvířecí podobě.“

Mušské pohlaví všeobecně ke zvířatům přistupuje spíše racionálněji a s určitým odstupem. Svě city mnozí muži navenek často ani neprojevují. Naopak ženské pohlaví je charakteristické svou emocionalitou, rozvinutou fantazií a pečovatelskými sklony. Tyto vlastnosti pak uplatňují v konkrétních společenských a sociálních situacích.

M. Vágnerová k dívčím a chlapeckým stereotypům uvádí: „Chlapecký stereotyp potlačuje emoční projevy, převažuje zaměření na výkon a budoucí sebeprosazení, dominanci nad ostatními. Chlapci se začínají ztotožňovat s požadavkem nedávat najevo svoje emoce, zejména strach, mohou projevit jen zlost a vztek, a tak to také činí.“⁷⁸

„Dívčí stereotyp akcentuje emoční citlivost, přizpůsobivost a prosociální aktivity. Dívky se nemusí stydět za svoje emoční projevy, dovedou dát najevo strach, mohou plakat, hledat pomoc a oporu. Cení si konformnosti, pozitivně se hodnotí za poslušnost a pečovatelské projevy. Jsou více zaměřeny na sociální oblast.“⁷⁹

⁷⁸ VÁGNEROVÁ MARIE, *Vývojová psychologie I.*, Karolinum, Praha 2005, str. 172.

⁷⁹ VÁGNEROVÁ MARIE, *Vývojová psychologie I.*, Karolinum, Praha 2005, str. 172.

3.6.3.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.3

Tab.č. 3.2 - porovnání významu zvířete pro děti z hlediska jejich věku

Co pro vás znamená nebo by mohlo znamenat vaše zvířátko?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
člen rodiny	7	14	12	24	1,624	-
přítel, kamarád	12	24	13	26	0,053	-
někdo, bez koho nelze žít	0	0	2	4	2,041	-
všechno na světě	6	12	4	8	0,444	-
lásku i povinnosti	11	22	5	10	2,679	-
jiné	14	28	8	16	2,098	-
nic	0	0	6	12	6,383	p < 0,05

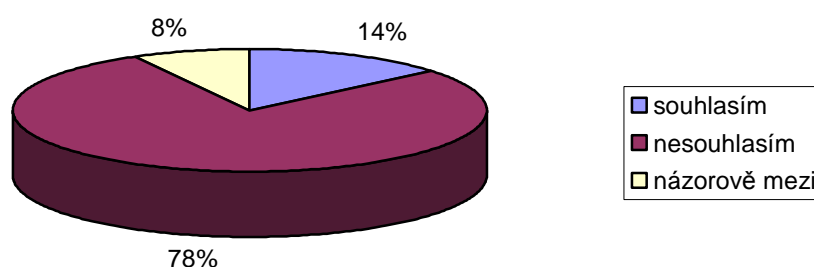
Co se týče rozdílů v odpovědích při porovnání z hlediska věku, výše uvedená tabulka jasně ukazuje, že rozdíly se téměř nevyskytují. Pouze u poslední varianty „nic“, ale tento rozdíl tvoří již zmíněná skupina chlapců z druhého ročníku a je o něm pojednáno v minulé podkapitole.

3.6.4 OTÁZKA Č.4

Otázka č.4: „*Současný zákon definuje zvíře jako „věc.“ Co si o tom myslíte?*“

Formulace této otázky je trochu zavádějící, ale potřebovala jsem jasně nastínit problém, který by žáci pochopili a vyjádřili svůj názor. Nechtěla jsem uvádět komplikovanou právní terminologii. Ohledně problému zvíře - věc jsem na internetu vyhledala komentář k zákonu § 257, ve kterém se hovoří: „*Věcí může být i zvíře, takže úmyslné zastřelení psa může být posouzeno jako poškozování cizí věci, případně v souběhu s trestným činem týrání zvířat podle § 203.*“⁸⁰ Pojem věci totiž není v občanském zákoníku definován. Nenašla jsem ho ani v žádném jiném platném právním předpise pro Českou republiku. Proto jsem se zaměřila na komentáře k občanskému zákoníku, kde jsem objevila výše zmíněné tvrzení.

Graf č.4 - je zvíře "věc"?

S prohlášením uvedeným v otázce č.4 nesouhlasí 78% odpovídajících. Nejčastější důvody pro to, aby zvíře nebylo označováno za věc, jsou tyto: je to živý tvor, má své potřeby a práva. Někteří poukazovali také na týrání zvířat. Dvě dívky ze sekundy napsaly, že se jedná o diskriminaci a šesti chlapcům, také ze sekundy, se o tomto problému zřejmě moc rozepisovat nechtělo a napsali pouze „je to blbost.“ To ale také vystihuje podstatu jejich odpovědi.

Ukázky z dotazníků:

⁸⁰ BEZOUŠKA PETR, *Trestní zákon s komentářem*, 2004, (vytištěno: 15.3.2008, <http://trestni2.juristic.cz/489567/clanek/trz>)

„Mělo by se to změnit. Politici by se měli vžít do role toho zvířete. Taky by se jim nelíbilo, kdyby s nimi zacházel někdo jako s plastovou hračkou.“ (dívka, 13)

„Je to nesmírně nezodpovědné. Zvíře je živá bytost, která má stejné právo na život jako člověk a na něm je, aby měl ke zvířatům lepší postoj a zodpovědnost. Jakékoliv týrání by mělo být tvrdě potrestáno. Když slyším o týrání, je mi špatně a myslím, že tito lidé nejsou lidé, ale netvoři, jež se zajímají jen o své pohodlí.“

(dívka, 12)

„Zvíře je živé, a proto by se jako „věc“ definovat nemělo. Mohli bychom to přirovnat k otroctví v minulosti, když byl člověk považován za věc. Zvíře je myslící bytost, která by neměla být považována za věc, stejně jako člověk.“

(dívka, 13)

„Zvíře není věc, je to přítel. A taky nevím, proč nějací lidé říkají, že psi nesmí do nebe!“ (chlapec, 13)

„Se zvířaty by nemělo být zacházeno tak, jako třeba s elektronikou.“

(chlapec, 13)

„Tento postoj se mi nelíbí, ale tím nic nezměním. Zvířata jsou živé bytosti a přijde mi naprosto neadekvátní je nazývat „věcí“. Mají své pocity, nálady a mohou, na rozdíl od věcí, umřít.“ (dívka, 17)

„S touto definicí nesouhlasím, protože za věc považuju to, co nemá duši, a to zvířata mají.“ (dívka, 16)

„Člověk, který vraždí a krade, je mnohem víc věc než zvíře.“ (dívka, 17)

Mnohem menší procento dětí s tvrzením, že zvíře je věc, souhlasí. Jedná se o 14% žáků. Argumentace byly opět různé. Vyskytovaly se odpovědi, že toto označení ulehčuje zákony; co jiného by zvíře mělo být, než věc; musí to být věc, jinak bychom ho nemohli koupit aj.

Uvedu opět několik příkladů:

„Proč ne - má být snad definované jako člověk?“ (chlapec, 17)

„ Všechno kromě lidí je věc, neřeší se organický původ. Pokud by se to mělo změnit, tak pro všechno.“ (chlapec, 16)

„Zvíře nedovede určovat zákony a rozhodovat za společnost. Dělá vlastně to, co chce člověk.“ (dívka, 17)

„Asi je to hnusný vůči zvířatům. Ale popravdě to zvíře někomu patří (je to něčí majetek), protože samo o sobě by v dnešních podmínkách nepřežilo a potřebuje, aby se o něho někdo staral a krmil ho.“ (dívka, 16)

Osm procent odpovědí jsem zařadila do kategorie „názorově mezi.“ Zde si lze velmi dobře všimnout, že některé děti se nepřiklonily k tzv. černo-bílému myšlení, ale zvažovaly „pro i proti“ obou variant a do své odpovědi zapojily názory z každé skupiny. To svědčí o určité vyspělosti myšlení vzhledem k věku dětí, neboť jen jedna dívka byla v této kategorii ze sekundy, ostatní žáci, kteří zvolili tento typ odpovědi, byli z druhého ročníku.

Připojuji názorné ukázky:

„Pokud by ho definoval jako člověka, neznám větší urážku zvířat. Na druhou stranu, ani jídlo by se nemělo považovat za věc.“ (dívka, 12)

„To je sporné. Zároveň to schvaluju i neschvaluju. Zvíře nemůže být bráno jako člověk, to je nesmysl, ale také by se s ním nemělo zacházet jako s věcí. Proto si myslím, že by se v zákoně měl definovat i pojem „zvíře“, kde by i zvířata měla svá práva a pod.“ (dívka, 16)

„Na jedné straně jsem proti tomu, že je zvíře považováno za věc, je to živočich jako my. Ale na druhou stranu si myslím, že zvíře nedělá nějaká rozhodnutí, aby mohlo být považováno za něco více.“ (dívka, 16)

„Řekl bych, že by to mělo být definováno jinak. Zvíře je žijící bytost a podle toho by možná mělo být s ním nakládáno. Ale výjimky by měly být u druhů, které člověk chová kvůli jejich masu. Nechci nikoho urazit, ale o tomhle se nedá psát, to je spíše na diskusi.“ (chlapec, 18)

3.6.4.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.4

Tab. č.4.1 - porovnání názorů dle pohlaví dětí, zda zvíře považují za věc

Souhlasíte s tím, že v české právní terminologii je zvíře považováno za věc?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
souhlasím	4	8	10	20	2,99	-
nesouhlasím	41	82	37	74	0,932	-
názorově mezi	5	10	3	6	0,543	-

V porovnání rozdílů odpovědí dívek s chlapci se nevyskytl žádný statisticky významný rozdíl. Je zřejmé, že v případě názorů, jak definovat zvíře, nehraje pohlaví respondentů žádnou roli. Obě skupiny si jsou v odpovědích velmi blízké.

3.6.4.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.4

Tab. č.4.2 - porovnání názorů dle věku dětí, zda zvíře považují za věc

Souhlasíte s tím, že v české právní terminologii je zvíře považováno za věc?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
souhlasím	2	4	12	24	8,306	p < 0,01
nesouhlasím	47	94	31	62	14,92	p < 0,01
názorově mezi	1	2	7	14	4,891	p < 0,05

U odpovědi „souhlasím“ se vyskytl statisticky signifikantní rozdíl na 1% hladině významnosti. Ze sekundy tuto variantu uvedla 4% dětí, z druhého ročníku jich bylo 24%. To je velmi zajímavý rozdíl. U starších dětí se objevovaly tendence dívat se na otázku „shora“ - „a co jiného to je; proč ne; neřeším; nemůže mít stejná práva jako člověk aj.“ Kdežto mladší děti si pod pojmem „zvíře“ pravděpodobně častěji představovaly svého domácího mazlíčka a nedokázaly se smířit s tím, že by měl být pokládán za věc.

Z tohoto vyplývá i druhý významný statistický rozdíl ($p < 0,01$) v případě odpovědi „nesouhlasím.“ Ze sekundy nesouhlasilo s definicí zvířete jako věci 94% dětí, ale z druhého ročníku to bylo pouze 62% dětí. Za povšimnutí stojí i fakt, že „nesouhlasilo“ 100% chlapců ze sekundy!

U třetí varianty odpovědi se také vyskytl statistický rozdíl, a to na 5% hladině významnosti. „Názorově uprostřed“ jsou tedy 2% dětí ze sekundy a 14% žáků z druhého ročníku.

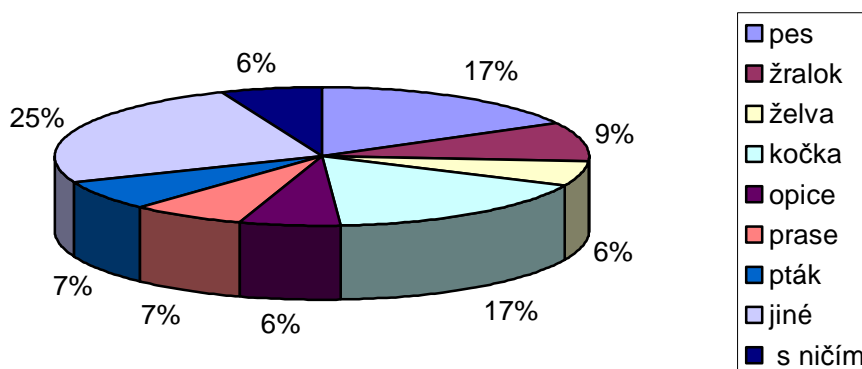
3.6.5 OTÁZKA Č.5

Otázka č.5: „Kdybyste se mohli ztotožnit s nějakým zvířetem z následujícího výčtu, které by to bylo? Vaši volbu, prosím zakroužkujte a uveďte, proč jste si vybrali právě toto zvíře.“

- a) pes
- b) žralok
- c) želva
- d) kočka
- e) opice
- f) prase
- g) pták
- h) jiné (napíšte, které)

Mým záměrem bylo proniknout do podvědomí dětí a zjistit, zda se z variant jejich odpovědí dá také odhadnout jejich povaha. Děti měly za úkol ztotožnit se se zvířetem, které jim je svým chováním, postojem, možná i vzhledem nejbližší. Nejvíce jsem chtěla zjistit právě jejich vnitřní citění. Ne všechny děti ale pochopily zadání otázky a vybíraly si spíše zvíře, které mají doma, líbí se jim a na povahu a vlastnosti daného druhu nepomyslely. Nejčastěji si vybíraly variantu „jiné“ a zmiňovaly své oblíbené druhy zvířat. Procentuální rozdělení odpovědí uvádím v následujícím grafu:

Graf č.5 - ztotožnění se zvířetem

Se psem se ztotožnilo 17% adolescentů. Jako důvody děti nejvíce uváděly, že pes je spolehlivý, věrný, hodný, hravý, krásný, všichni ho mají rádi, je to dobrý kamarád, je v rodině spokojený aj. Z výčtu těchto vlastností lze vydedukovat, že děti, které zvolily pro svou odpověď možnost „pes“, by takovéto charakterové vlastnosti také chtěly mít nebo je možná už mají.

„Žraloka“ napsalo 9% dotazovaných. Pozoruhodné je, že se tato možnost nejvíce objevila u chlapců ze sekundy. U ostatních skupin to byla spíše okrajová volba. Domnívám se, že chlapci ze sekundy se mohli inspirovat v hodinách biologie, neboť jejich pan učitel mi řekl, že žraloka právě probírali. Další možností je vliv masmédií na mládež, zejména film Příběh žraloka. Vlastnosti, které děti uváděly jako zdůvodnění pro svou volbu, jsou tyto: má málo nepřátel, má přehled v moři, je ten nejvyšší a všichni se ho bojí, většinou zničí konkurenci, je silný a elegantně vypadá, je na vrcholu potravního řetězce, může beztrápně někoho zabít! Myslím si, že se zde začala projevovat touha chlapců po dominanci a jsou znatelné i pocity agrese.

Možnost „želva“ byla napsána u 6% dětí. Tu si, dle mého názoru, vybírali ti, kdo se jako želva charakterově skutečně cítí. Z jejich odpovědí lze vyčíst ztotožnění s jejími charakteristickými vlastnostmi: nikdy nespěchá a vždy si na vše najde čas, je trochu líná a nejrady by spala, je pomalá apod. Je možné, že tyto děti se necítí zcela spokojené ve škole či rodině. Dnes se klade důraz hlavně na rychlé tempo, co nejvyšší pracovní nasazení a výkon a tyto děti „nezapadají“ svou vlastní rychlostí mezi většinu. Je pro ně těžké „udržet krok“ s ostatními. Díky tomu možná některé z nich mohou být vyřazovány z kolektivu, jejich vrstevníky nebaví, že na ně musí stále čekat. Zajímavé je, že si to tyto děti uvědomují. Chlapec (17) o sobě dokonce napsal: „*Jsem líný a nechce se mi nic dělat.*“ Je třeba také rozlišit mezi tím, že je jedinec skutečně líný a mezi tím, který líný není, ale má své pomalé pracovní tempo. Možné také je, že mnohé z těchto dětí normálně stíhá, ale tempo povinností prožívají jako stresující.

Další variantu, „kočku“, si vybralo 17% studentů. Nejvíce ji uváděly dívky z druhého ročníku. To je pochopitelné, neboť když se o někom říká, že „je kočka“, je to míněno kladně a chválí se tím vzhled i vystupování dané osoby. Pro děvčata

ve věku 16-18 let je to typická odpověď. Nejčastěji u nich zazníval argument, že kočka má svou hlavu, vždy si dělá co chce, je nezávislá, elegantní, dobře ví, co chce a dostane to, je nejmazlivější aj. Můžeme si zde všimnout dobře patrné tendence k osamostatnění se. Dívky už nechtějí být na nikom názorově závislé a touží po větší volnosti. Ovšem i někteří chlapci si zvolili „kočku.“ Chlapec ze sekundy uvedl, že to je tiché a plaché zvíře, které se toulá světem. Dalším důvodem bylo, že má ráda samotou.

Pátou variantu „opici“ označilo 6% žáků. Děti psaly, že opice je chytrá, může dělat vše, co chce, je hravá a kamarádká. Dívka (17) uvedla: *„Jsem opice, ale v dokonalé podobě, které říkáme člověk.“*

Možnost „prase“ si zvolilo 7% studentů. Byli to ale pouze žáci sekundy, starší adolescenti už by se zřejmě s tímto zvířetem neztotožnili v zájmu toho, aby se neztrapnili. Může to být pro ně potupné, kdyby o sobě řekli, že jsou jako „prase.“ Mladší děti si ale tuto možnost zvolili spíše z recese. Důvodem jejich výběru je to, že prase hledá lanýž! Další ovšem psali, že prase nemusí být čistotné, což by uvítali, jelikož je nebaví si uklízet pokoj. Objevil se i názor, že prase je velmi inteligentní.

Stejný počet procent získala varianta „ptáků, tedy 7%. Hlavním důvodem je to, že pták má volnost, může si létat, kde chce a je komunikativní. Je zde patrná tendence „opustit rodinné hnízdo“, vydat se do světa a žít si život „po svém.“

Překvapivě největší podíl procent získala varianta „jiné“, a to 25%. Děti projevily svou kreativitu a přesto, že měly hodně daných možností na výběr, tak si zvolily své vlastní. V kategorii „jiné“ se objevovaly tyto druhy zvířat: chameleón, tygr, lev, lenochod, slon, vlk, delfín, had, ovce, hroch, surikata, kůň, pískomil, medvěd, morče, králík, antilopa a dokonce i hrdobec! Uvedu několik konkrétních příkladů, neboť si myslím, že jsou velice zajímavé:

„Kůň má svou osobnost a je divoký. I když je v ohradě, tak se může rozeběhnout.“
(dívka, 12)

„Králík - mám ho doma a chtěla bych vědět, jak se cítí.“ (dívka, 13)

„Chameleón - také se raději skrývám, než utíkám.“ (chlapec, 12)

„Lev je nezkrotný a je to král všech zvířat.“ (chlapec, 18)

„Surikata - protože žijí v rodinné tlupě, starají se o sebe a pomáhají si.“

(dívka, 17)

„Tygr - protože jsem tvrdohlavá a nikdy se nevzdávám. Jdu za vším jak šelma a do problémů po hlavě.“ (dívka, 16)

Jako poslední kategorie vznikla varianta „neztotožňuji se s ničím“, kterou vytvořilo 6% dotázaných. S touto možností jsem nejdříve nepočítala a v odpovědích studentů mě překvapila. Podstatné je zmínit, že se objevila pouze u chlapců! Je zřejmé, že chlapci se nechtěli nechat zařadit do předem vytvořených kategorií a celkově se nejlépe cítili být sami sebou a odmítli se s čímkoliv ztotožnit. Chlapec (13) napsal, že se s ničím neztotožňuje a myslí si, že se zvířeti nepodobá. Pravděpodobně pocítoval potřebu nebýt zaškatulkován, udržet si vlastní osobnost a identitu. Lze to chápat jako součást potřeby separovat se od autorit.

3.6.5.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.5

Tab. č.5.1 - porovnání odpovědí týkajících se ztotožnění se zvířetem dle pohlaví dětí

S jakým zvířetem byste se chtěli ztotožnit?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
pes	12	24	5	10	3,473	na hranici významnosti
žralok	1	2	8	16	5,983	p < 0,05
želva	4	8	2	4	0,709	-
kočka	11	22	6	12	1,772	-
opice	2	4	4	8	0,709	-
prase	3	6	4	8	0,154	-
pták	4	8	3	6	0,154	-
jiné	13	26	12	24	0,053	-
s žádným	0	0	6	12	6,383	p < 0,05

Statisticky významný rozdíl na 5% hladině významnosti se objevil u odpovědí „žralok“ a „s žádným“. Se žralokem by se ztotožnila 2% dívek a 16% chlapců. Vysvětlením do jisté míry může být již výše zmíněný důvod, že chlapci se zrovna v době rozdání dotazníku o žralocích učili, byli nadšeni výkladem, a proto zvolili právě jeho. Domnívám se totiž, že to není úplně běžná varianta odpovědi, na kterou by si člověk spontánně vzpomněl. Je třeba mít k jejímu zvolení nějaký podnět.

S žádným zvířetem se nechce ztotožnit 12% chlapců. V odpovědích dívek tato varianta vůbec nevznikla. Všechny zvolily nějaké, jim blízké, zvíře.

Na hranici významnosti se vyskytl rozdíl u kategorie „pes.“ Se psem by se ztotožnilo 24% děvčat. U chlapců je to pouze 10%. To je zvláštní, neboť pes je všeobecně více spojován s mužským pohlavím, kdežto k ženám spíše patří kočka.

(Pes je ale vůči člověku submisivnější než nezávislá kočka.) A přesto u varianty „kočka“ se statisticky významný rozdíl neobjevil (uváděly ji jak dívky, tak chlapci). Pes zřejmě u dívek „zvítězil“ svou věrností, po které řada z nich touží, ať už jde o vztahy přátelské nebo partnerské.

3.6.5.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.5

Tab. č. 5.2 - porovnání odpovědí týkajících se ztotožnění se zvířetem dle věku dětí

S jakým zvířetem byste se chtěli ztotožnit?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
pes	11	22	6	12	1,772	-
žralok	7	14	2	4	3,053	na hranici významnosti
želva	4	8	2	4	0,709	-
kočka	6	12	11	22	1,772	-
opice	4	8	2	4	0,709	-
prase	7	14	0	0	7,527	p < 0,01
pták	3	6	4	8	0,154	-
jiné	7	14	18	36	6,453	p < 0,05
s žádným	1	2	5	10	2,837	-

Při porovnání skupin z hlediska věku vypsaly tři statistické rozdíly. Po vyhodnocení výsledků u varianty „žralok“ byl zjištěn statistický rozdíl na hranici významnosti. Ze sekundy si ho zvolilo 22% dětí a z druhého ročníku 12% žáků.

Statistický rozdíl na 1% hladině významnosti se objevil u odpovědi „prase.“ Uvedlo ho 14% dětí ze sekundy, ale nikdo z druhého ročníku! Jak jsem již zmínila dříve, patrně by bylo označení této varianty pro starší žáky potupné.

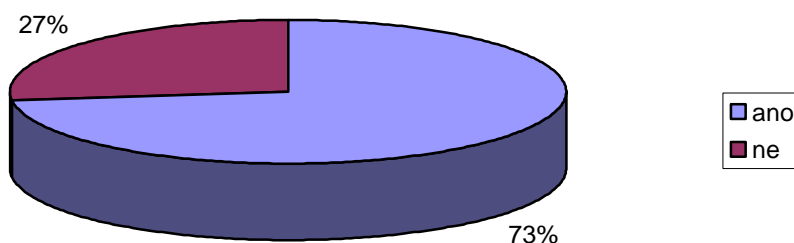
Poslední statistický rozdíl ($p < 0,05$) se týká možnosti „jiné.“ Ze sekundy jí uvedla 2% dětí, kdežto z druhého ročníku 10% dětí. Je zřejmé, že starší žáci více využívali své tvořivosti a nespolehali se jen na varianty v dotazníku uvedené.

3.6.6 OTÁZKA Č.6

Otázka č.6: „Existuje nějaká situace, kdy cítíte potřebu po blízkosti svého domácího zvířátka?“

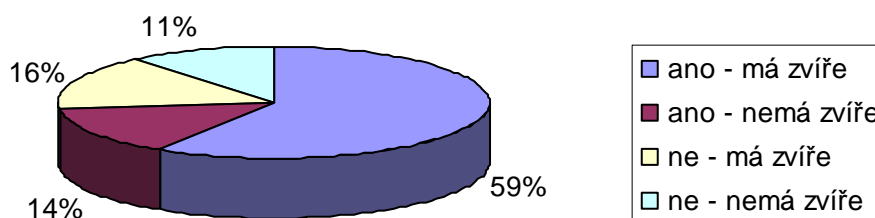
Nejprve jsem tuto otázku uchopila všeobecně - „ano“ a „ne“. Naprostá většina dětí pocítuje touhu po zvířeti, a to zejména, když je jim smutno, když mají problémy s kamarády nebo v případě strachu ze zlodějů. Následující graf jasně ukazuje procentuální rozložení dětí, které buď tuto potřebu mají či nemají.

Graf č.6.1 - potřeba po blízkosti zvířete

Druhý graf je více rozpracován na základě faktu, že někteří žáci zvíře mají, a přesto po jeho blízkosti nijak netouží. A naopak. Ti, co ho nemají, by jeho přítomnost velmi rádi vyhledali.

Graf č.6.2 - potřeba po blízkosti zvířete (rozvinuto o hledisko vlastnictví zvířete)

Ukázky odpovědí studentů, kteří zvíře mají a potřebu po jeho blízkosti cítí:
„Ano, když se mi stane něco ošklivého nebo když mi je smutno. Vždy mi zlepší náladu. Je to prostě můj mazlíček, kterého mám moc ráda.“ (dívka, 13)

„Když jsem sama večer doma a mám strach nebo divný pocit, tak jsem ráda, když je pes se mnou doma.“ (dívka, 13)

„Určitě ano. Například když potřebuji vykládat někomu něco, o čem vím že to nikoho nezajímá. Mluvit ke kočce je přece jen příjemnější než hučet do polštáře nebo do zdi. Také se mi s nimi hezky usíná.“ (dívka, 16)

„Ano, vždycky když celý den před všema skrývám své pocity, protože často nechci, aby někdo viděl, že mi není fajn, tak se s domácím mazlíčkem pomazlím.“

(dívka, 16)

„Ano, když mě ve škole šikanují a nemůžu se s tím svěřit nikomu z rodiny.“

(chlapec, 13)

Odpovědi adolescentů, kteří vlastní zvíře nemají, ale potřebu po něm pociťují, se v podstatě od předešlé kategorie neliší. Avšak ti, kteří zvířátko mají, mohou své problémy snadněji vyřešit. Je smutné, že existuje poměrně rozsáhlá skupina dětí, které po zvířeti touží, a přesto je jim odpíráno. Ať už je to zákazem rodičů, jejich negativním vztahem ke zvířatům nebo nevhodnými bytovými podmínkami. Přesto se domnívám, že alespoň morče či jiné menší zvíře může přebývat i v malých bytech a dětem by kontakt s ním nesmírně pomohl.

Třetí kategorií jsou odpovědi studentů, kteří zvíře mají, ale potřebu po jeho blízkosti nepociťují. Příklady jejich názorů:

„Ne, protože si na projevy smutku a utrpení nepotrpím.“ (chlapec, 16)

„Ne, jsem na svém zvířátku kompletně nezávislý.“ (chlapec, 16)

Poslední variantu tvoří odpovědi těch žáků, kteří zvíře nemají a ani potřebu po jeho blízkosti nepociťují. Důvody byly takové, že zvíře nemají, a tudíž jim nechybí, blízkost zvířat vůbec nevyhledávají a nikdy tuto touhu nepocítili.

3.6.6.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.6

Tab. č. 6.1 - porovnání potřeby zvířete z hlediska pohlaví dětí

Cítíte někdy potřebu po blízkosti svého mazlíčka?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	46	92	27	54	18,32	p < 0,01
ne	4	8	23	46	18,32	p < 0,01

Signifikantní statistický rozdíl ($p < 0,01$) se vyskytl u obou variant odpovědí. Potřebu po blízkosti živého tvora uvedlo 92% dívek, ale chlapců bylo pouze 54%. Dívek, které potřebu po zvířeti nepocítují, je 8% a chlapců 46%.

Děvčata se zřejmě cítí více osaměle, touží po přítomnosti zvířátka, protože představuje někoho, komu se mohou vypovídat a ono je nezdá se nikomu jejich tajemství nepoví. Chlapci se s problémy často nesvěřují nikomu nebo dělají, že je vůbec nemají. Pokud se jedná o problémy intimnějšího typu, poradí se častěji s kamarádkou než s kamarádem.

3.6.6.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.6

Tab. č.6.2 - porovnání potřeby zvířete z hlediska věku dětí

Cítíte někdy potřebu po blízkosti svého mazlíčka?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	42	84	31	62	6,139	p < 0,05
ne	8	16	19	38	6,139	p < 0,05

Poměrně významný statistický rozdíl ($p < 0,05$) se objevil i při porovnávání odpovědí z hlediska věku dětí. Po přítomnosti zvířete někdy zatouží 84% žáků ze sekundy a 62% žáků z druhého ročníku. Opačný názor má 16% mladších dětí a 38% starších dětí.

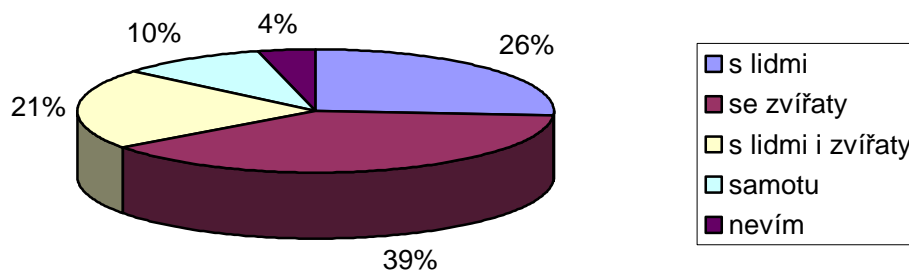
Děti mladšího věku jsou více emotivně zaměřené, a proto se u nich potřeba svěřovat se někomu blízkému, „kdo by tu byl jen pro ně“, projevuje častěji. Starší žáci už se lépe dovedou vypořádat s případnými nepříjemnostmi a řeší je spíše vlastní úvahou nebo rozhovorem s lidmi.

3.6.7 OTÁZKA Č.7

Otázka č.7: „Někteří lidé, když mají trápení, hledají určitou úlevu spíše v přítomnosti svého domácího zvířátka než v kontaktu s lidmi. Jak jste na tom Vy?“

Tato otázka je velmi podobná otázce předchozí, jen je položena tak, aby zasahovala více do citové hloubky respondentů. Zařadila jsem ji téměř na konec dotazníku - a to proto, aby žáci měli dostatečnou možnost se připravit na předešlých otázkách a dokázali se pak beze strachu otevřít i citlivějšímu tématu.

Graf č.7 - druh kontaktu, které děti vyhledávají při trápení

Největší procentuální podíl žáků (39%) se při potížích, zejména psychického charakteru, uchyluje pouze ke svému zvířátku. Jako důvod bylo nejčastěji uváděno, že zvíře člověka vyslechne, na nic se nevhodně neptá, nezradí ho, nemá nepříjemné poznámky (tak jako lidé) a svou přítomností dovede povzbudit a zlepšit náladu většiny dětí.

Ukázky jejich odpovědí:

„Jsem na tom podobně. Teď se moji rodiče hodně hádali a hádají a já to odnáším. Tak je pro mě lepší se s tím někomu svěřit.“ (dívka, 13)

„Já také jsem radši se svým mazlíčkem než s lidmi. Lidé stále mluví a já jsem radši, když je ticho.“ (dívka, 13)

„Já cítím úlevu od depresí a stresu v přítomnosti své kočky.“ (chlapec, 13)

„Myslím, že na tom něco je. I domácí mazlíček je váš přítel a dokáže poslouchat (i když mnozí si myslí, že mazlíček jim rozumět nemůže), ale například pes vycítí, jak vám je.“ (dívka, 16)

*„Jsem na tom stejně, protože u nás v rodině to jsou neklidnější bytosti.“
(chlapec, 17)*

*„Zvířata jsou v tomto ohledu lepší, poněvadž mlčí, ať do nich hučíte cokoliv.“
(chlapec, 16)*

S lidmi se o svém trápení radí 26% studentů. Hlavním argumentem bylo, že lidé, narozdíl od zvířat, umí člověku odpovědět a pomoci mu vyřešit jeho problém. Mladší děti uváděly, že se nejvíce svěřují svým rodičům. V jednom případě se na úrovni člověka - rádce objevil i Bůh:

„Já žádné domácí zvíře nemám, ale kdybych měla, tak v něm sice budu hledat úlevu, nicméně rozhodující podíl na mé náladě bude mít stejně pouze člověk nebo Bůh. Zvíře je antistresová záležitost, ale potřebuju své pocity sdělovat někomu, kdo by jim dokázal porozumět nebo si již něčím takovým prošel a byl by i schopen mi dát radu.“ (dívka, 17)

Dále: *„Tak to pro mě není. Zvíře mi neporadí ani nepodpoří, když mám nějaké trápení. A vím, že nevnímá, co mu říkám, takže to ani nemá cenu.“ (dívka, 16)*

„Já spíše s lidmi, hlavně s rodiči.“ (chlapec, 13)

„Určitě preferuji kontakt s lidmi, poněvadž dokáží povzbudit slovy útěchy nebo podpory. Toto umění domácí zvířátko neovládá.“ (chlapec, 16)

Třetí skupinu odpovědí tvoří varianta „s lidmi i zvířaty.“ Určující je zejména konkrétní situace problému, o který se jedná. Dle toho adolescenti volí jako posluchače buď zvíře anebo člověka.

Například: *„Většinou se svěřím mamce a kamarádkám, ale někdy je to i lepší svěřit se zvířeti, protože tě nikdo neseřve a ani tě zbytečně nelituje.“ (dívka, 12)*

„To je různé. Občas hledám potřebu vypovídat se a tak vyhledávám společnost lidskou, když mi ale chybí třeba láska a jsem opuštěná, vždycky mi pomůže můj pes.“ (dívka, 17)

„Řekla bych, že na stejno. Zvířata se někdy prostě dokážou chovat jako lidi a někteří lidé na tom nejsou mentálně o nic líp než zvířata.“ (dívka, 16)

Únik do samoty při nesnázích vyhledává 10% dětí. Tuto možnost vytvořili pouze starší žáci, u mladších se samota jako řešení problému nevyskytla.

Ukázky: *„Každý je individuální, já spíše potřebuji samotu než nějaké zvíře nebo osobu.“ (dívka, 16)*

„Své problémy si řeším po svém. Necítím potřebu s tím zatěžovat své okolí. Úlevu nacházím ve sportu a únavě.“ (chlapec, 17)

Poslední variantu tvoří odpověď „nevím“, kterou uvedla 4% dětí (pouze ti se sekundy). Důvodem, proč žáci nezodpověděli otázku, bylo to, že sami zvíře nemají a tudíž nedokáží posoudit, jaké by to bylo, svěřovat se zvířeti.

3.6.7.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.7

Tab. č. 7.1 - porovnání způsobu řešení problémů z hlediska pohlaví dětí

Při trápení vyhledáváte kontakt s:	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
s lidmi	10	20	16	32	1,871	-
se zvířaty	20	40	19	38	0,042	-
s lidmi i zvířaty	15	30	6	12	4,882	p < 0,05
samotu	2	4	8	16	4	p < 0,05
nevím	3	6	1	2	1,042	-

Statisticky významný rozdíl ($p < 0,05$) byl zjištěn u variant, kdy dětem pomáhají jak lidé, tak zvířata a také v možnosti, kdy žáci dávají přednost samotě. „S lidmi i zvířaty“ se dle situace radí 30% dívek, ale pouze 12% chlapců. Nejpočetnější skupina chlapců vyhledává kontakt pouze se zvířaty (38%). Dívky dokáží lépe komunikovat s oběma zmíněnými skupinami.

„Samotu“ preferuje 16% chlapců a dívek jen 4%. Z toho je patrné, že dívky (posléze ženy) jsou více komunikativnější než chlapci (muži). Své starosti, ale i radosti potřebují probírat s dalšími lidmi. Je pro ně důležité podělit se o vlastní zážitky a ve vzájemné rozmluvě se poučit ze zkušeností ostatních. K tomuto chování jsou dívky vedeny více výchovou. Zřejmě také nemají zábrany tak činit, na rozdíl od chlapců.

3.6.7.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.7

Tab. č. 7.2 - porovnání způsobu řešení problémů z hlediska věku dětí

Při trápení vyhledáváte kontakt s:	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
s lidmi	8	16	18	36	5,198	p < 0,05
se zvířaty	25	50	14	28	5,086	p < 0,05
s lidmi i zvířaty	13	26	8	16	1,507	-
samotu	0	0	10	20	11,11	p < 0,05
nevím	4	8	0	0	4,167	p < 0,05

V porovnání odpovědí studentů dle věku se vyskytlo více statisticky významných rozdílů ($p < 0,05$). Pouze třetí varianta „s lidmi i zvířaty“ je bez rozdílu.

Útěchu u lidí vyhledává ze sekundy 16% žáků, z druhého ročníku to je 36% dětí. Mladší žáci dávají přednost spíše zvířatům (50%), starší adolescenti tuto možnost zvolili jen v 28%. Studenti z druhého ročníku jsou již psychicky vyspělejší a nestačí jim pouhé vypovídání se. Potřebují k úspěšnému vyřešení problému i odpověď od „druhé strany.“ A tu jim zvířata bohužel dát nemohou. Mladší děti mají potřebu tělesného kontaktu, ale nemají ještě partnery a s rodiči už se nemazlí, a proto zřejmě vyhledávají zvířátka, se kterými se můžou pomazlit, vyplakat se jim a nikdo je, dle jejich slov, nekritizuje a zbytečně nelituje.

Samotu, jako prostředek na řešení nesnází, vyhledávají pouze žáci z druhého ročníku (20%). Ze sekundy tuto variantu nenavrhl nikdo. Starší žáci uváděli, že nechtějí obtěžovat okolí svými problémy, více se už spoléhají na svůj vlastní úsudek a dokáží si poradit bez pomoci dalšího člověka (či zvířete).

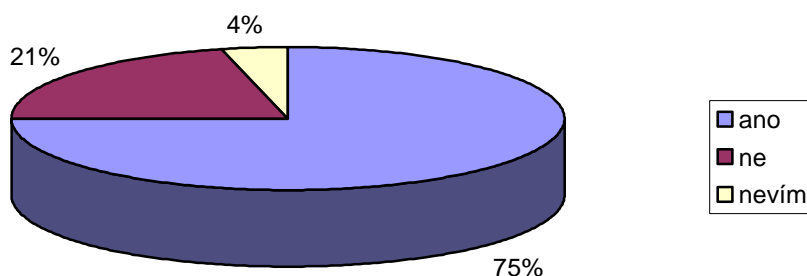
Poslední statistický rozdíl se týká varianty „nevím“. 8% dětí ze sekundy nebylo schopno se vyjádřit k dané otázce. Z druhého ročníku odpověděli všichni.

3.6.8 OTÁZKA Č.8

Otázka č. 8: „Je, či bylo by pro Vás těžké vyrovnat se se smrtí Vašeho zvířátka? Napište proč.“

Smrt zvířete je pro většinu lidí nesmírně traumatizující a stresující zážitek. Pro mnoho dětí je to první setkání se smrtí někoho blízkého. Zajímalo mne, jaké stanovisko k tomuto problému zaujmou gymnaziální děti.

Graf č.8 - je těžké vyrovnat se se smrtí zvířete?

Drtivá většina studentů (75%) uvedla, že je nebo by pro ně bylo těžké vyrovnat se se smrtí zvířecího mazlíčka. Nejvíce bylo zmiňováno citové pouto, které je bolestné přerušit, neboť zvíře se za dobu svého života s lidmi stalo součástí jejich rodiny. Ztratit zvíře je jako ztratit někoho blízkého.

Děti dokázaly rozlišovat mezi různými příčinami smrti zvířete - stáří, nemocí, náhlým úrazem. A podle tohoto měřítka se také odvíjí jejich reakce na smrt zvířete. Po krásném a klidném životě jejich mazlíčka se dá nejsnáze smířit s přirozenou smrtí stáří. Zvířátko v klidu usne. Těžší jsou případy, kdy jejich zvíře umře násilnou smrtí nebo při nějaké nehodě. Pak je nutné zvážit možnost eutanázie, zejména tehdy, kdy zvíře trpí bolestmi a jiné východisko k uzdravení již není. Překvapilo mě, že tento fakt si uvědomovaly i mladší děti:

„Měla jsem psa, zlatého retrívra. Byl pro mě jako další člen rodiny. Dostal rakovinu a my ho museli utratit. Bylo to pro mě hrozné, stále jsem brečela, ale pak jsem si uvědomila - lepší, když jsme ho utratili, než aby se trápil.“

(dívka, 13)

Další ukázky: „*Určitě by mě to zasáhlo, protože naše psíky považuju za členy rodiny, takže bych to brala jako kdyby umřel někdo z ní. Možná by to nebylo úplně bolestivé, jako kdybych ztratila rodiče, sestru, ale bylo to určitě také těžké. Ale šla bych dál a jako to dělám vždycky - přes den bych se tvářila, že mi je fajn a večer bych nechala svoje pocity vylézt na povrch.*“ (dívka, 16)

„*U našeho morčete by mi bylo líto maminky, která ho má až příliš ráda. S jeho smrtí bych se vyrovnal. Ale u našeho psa by to bylo nesrovnatelně horší a nevím jestli a jak dlouho by trvalo, než bych se s jeho odchodem vyrovnal. A nevím, jestli bych si dokázal pořídit dalšího psa, neboť bych to vůči našemu psu nemohl asi udělat. Nezaslouží si, abych měl rád i jiného psa než jeho...*“ (chlapec, 16)

„*Ano, bylo by to těžké, ale smrt patří k životu a my to musíme respektovat. Bylo by to pro mě, jako kdyby zemřel můj nejlepší přítel. Já věřím, že se s nima ještě setkám i potom.*“ (chlapec, 18)

Pro 21% respondentů nepředstavuje smrt zvířete nijak významný zátěžový faktor. Dobrým řešením, jak se vyrovnat s jeho smrtí, je pořídit si v co nejkratší době zvíře nové. Žáci uváděli, že smrt k životu patří a není se tedy čím trápit. Je to přirozená věc, kterou stejně nemohou ovlivnit. Pro některé to je možnost, jak zvíře dojde konečně klidu:

„*Já to беру tak, že to zvíře si už musí odpočinout.*“ (chlapec, 12)

„*Když mi umřel králík, oplakala jsem to. Ale život jde dál i bez něj. Smrt k životu patří a s tím já nic neudělám.*“ (dívka, 13)

Pouze 4% dětí odpověděly, že neví, neboť vlastní zvíře nikdy neměly, ještě o tom nikdy nepřemýšlely, a proto se nedokáží vžít do nastíněné situace.

3.6.8.1 DÍVKY x CHLAPCI - OT. Č.8

Tab. č.8.1 - porovnání způsobu vyrovnání se se smrtí zvířete dle pohlaví dětí

Je pro vás těžké vyrovnat se se smrtí zvířátka?	Dívky		Chlapci		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	40	80	35	70	1,333	-
ne	8	16	13	26	1,507	-
nevím	2	4	2	4	0	-

Po porovnání odpovědí dívek a chlapců nevyšel najevo žádný statistický rozdíl. Je zřejmé, že pohlaví dětí nemá na vnímání smrti zvířete vliv. Obě skupiny se shodují v tom, že je pro ně nesmírně těžké vyrovnat se se situací smrti jejich zvířátka (dívky - 80%, chlapci - 70%). Další procentuální výsledky je možno si prohlédnout v uvedené tabulce č.8.1.

3.6.8.2 SEKUNDA x DRUHÝ ROČNÍK - OT. Č.8

Tab. č. 8.2 - porovnání způsobu vyrovnání se se smrtí zvířete dle věku dětí

Je pro vás těžké vyrovnat se se smrtí zvířátka?	Sekunda		Druhý ročník		Chí X ²	Statisticky významný rozdíl
	N	%	N	%		
ano	39	78	36	72	0,48	-
ne	10	20	11	22	0,06	-
nevím	1	2	3	6	1,042	-

Stejně jako pohlaví dětí, ani jejich věk nemá vliv na hloubku vnímání smrti zvířete. V tomto případě také nevyšel žádný statistický rozdíl.

3.7 DISKUSE HYPOTÉZ

První hypotéza se v mém výzkumu stoprocentně potvrdila. Zvířata mají na lidi nesmírně blahodárný a léčivý vliv. Přinášejí jim úlevu zejména v psychické oblasti. Výzkum jasně ukázal, že 73% všech dotázaných studentů (z toho 59% zvíře má, 14% zvíře nemá, ale také po zvířeti v těžkých situacích touží) cítí potřebu po blízkosti svého zvířátka, a to hlavně v situacích, kdy je něco trápí (např. se pohádali s kamarády, dostali špatnou známku ve škole, jejich rodiče si nerozumí apod.). Léčivé působení zvířat též potvrzuje řada psychologů a českých i zahraničních autorů, např. Nerandžič (2006), Odendaal (2002) aj. Podrobněji jejich stanoviska analyzuji v teoretické části své práce.

Druhá hypotéza byla též prokázána jako správná. Děti, které vlastní zvíře, je většina - 75%. Nejčastěji byli uváděni psi, kočky a drobní hlodavci. Bohužel i smutnější část této hypotézy byla potvrzena. Dívka (16) napsala: „*Většinou jsem doma sama a pak si třeba najednou uvědomím, že jsem ráda, že je tu se mnou můj pes.*“ Podobných názorů se v dotaznících dětí objevilo více. Dle odpovědí studentů se tedy zdá, že dnešní děti jsou většinou samy doma, jejich rodiče se věnují hlavně zaměstnání a kariéře a nemají dostatek volného času, ve kterém by si s dětmi povídali o jejich zážitcích. Děti komunikují se zvířátky živými i plyšovými, a to jak neverbálně, tak i verbálně. Domnívám se, že je to dáno hlavně hektičností dnešní doby. V minulosti se lidé více věnovali rodině, ale dnes lidé usilují hlavně o úspěchy v zaměstnání a rodina je často až na druhém místě. Z reakcí dětí je jasné, že ony samy si to uvědomují a tento stav je velmi trápí.

Rčení, že „pes je nejlepším přítelem člověka“ potvrdilo ve svých odpovědích 59% žáků. V argumentech zaznívalo nejčastěji, že pes je věrný; když se mu člověk svěří, tak to nikomu neřekne; nemá námítky; nekritizuje apod. Zejména u dívek se objevila tendence k projekci lidských vlastností do psa. Může to být dáno větší citlivostí a schopností fantazie dívek. Chlapci v tomto případě přemýšleli spíše racionálněji.

Zajímavé je povšimnout si, že u děvčat se projevovala jejich potřeba někoho ochraňovat a starat se o něj, kterou ve středním školním věku lze uspokojit právě

pořízením domácího mazlíčka. Je logické, že dívky v tomto věku ještě nejsou zralé na to mít vlastního potomka (i když se občas objevují případy velmi mladých matek), a proto je vhodné, když mají děvčata možnost „odžít“ si tyto psychické potřeby na zvířátku. Tato „rodičovská“ potřeba se samozřejmě projevuje i u chlapců, ale není navenek příliš zjevná, neboť chlapci jsou genderově tlačeni do pozice „siláka“, který neprojevuje své pocity.

Zvíře je pro adolescenty zejména dobrým kamarádem, přítelem a členem rodiny. Ve většině případů ho žáci posuzují jako „sobě rovného.“ Proto je s podivem, že český právní systém pokládá zvíře za „věc.“ S tím nesouhlasí 78% dětí. Naopak jako vhodný termín ho shledalo 14% žáků. Myslím si, že je třeba posoudit argumenty obou skupin, a i tak není rozhodnutí stoprocentně objektivní. Projevuje se zde citové smýšlení dětí - ti, co zvířata milují, by je nikdy nenazvaly „věcí“, ale ti studenti, kteří nemají žádné zkušenosti s chovem zvířátka či k němu necítí takovou náklonnost, častěji považují označení zvířete za „věc“ jako správné.

Žáci dostali v jedné z otázek možnost ztotožnit se se zvířetem, které je jim svými vlastnostmi a povahou nejbližší. Uváděno bylo velké množství živočišných druhů, ale nejzajímavější byla skupina chlapců (6%), kteří napsali, že se neztotožňují s ničím. Lze to patrně interpretovat jako potřebu separovat se od autorit, nenechat se nikým ovlivňovat a být „sám sebou.“

V situaci, kdy se adolescenti necítí dobře, touží po přítomnosti zvířete 92% dívek a 54 % chlapců. Jedná se o významný statistický rozdíl ($p < 0,01$). Dívky se raději svěřují „němé tváři“, která je vyslechne, ale nic nekritizuje. V tomto případě šlo o dívky na začátku dospívání než o starší adolescentky. Chlapci se naopak častěji radí se svými přáteli. Kontakt se zvířetem, které nedokáže odpovědět, jim nevyhovuje. Mnohdy chlapci také preferují samotu a možnost v klidu popřemýšlet o problému, který je trápí.

Jedním ze stresových momentů může být pro studenty úmrtí jejich zvířátka. Jako těžkou životní situaci ji označilo 75% žáků. Je pro ně nesmírně bolestivé vyrovnat se s odchodem zvířete, ať už se jedná o smrt přirozenou či způsobenou nějakou nemocí či nehodou. Ostatní žáci jsou schopni se s takovou situací vyrovnat

lépe, berou ji jako možnost odpočinku pro zvíře a často si co nejdříve pořizují zvíře nové, které jim pomůže překonat chvíle samoty a případného stesku.

4. ZÁVĚR

Svět zvířat se dotýká každého člověka, ať už si to dotyčný uvědomuje či nikoliv. V dnešní moderní době je důležitý jejich význam hlavně v oblasti hospodářské, společenské, sportovní a léčebné. Z výzkumu, kterému jsem se věnovala při psaní této práce, je zřejmé, že mladá generace lidí ve věku od dvanácti do osmnácti let si velmi oblíbila přítomnost zvířat ve svých domovech, ale i srdcích. Převážná většina z nich jedno nebo více zvířat doma má a ti, kteří žádné nemají, většinou po zvířátku touží. Je třeba si položit otázku, proč zvíře nemají i ty děti, které by ho vlastnit chtěly. Může to být způsobeno záští jejich rodičů ke zvířatům, obavou z nadměrných nároků na jeho péči, špatnými předešlými zkušenostmi, nedostatečnými bytovými podmínkami, při kterých je mnohdy lepší zvíře nemít, než aby strádalo, nebo také některý člen rodiny může trpět alergií na zvířecí srst, a proto jeho chov není v domácnosti možný. Poslední zmíněný důvod je ale možné vyřešit. Existují speciální vyšlechtěná plemena zvířat, která nemají srst a tudíž je mohou vlastnit i lidé, kteří jinak mají na chlupaté mazlíčky alergii (např. u koček se jedná o plemeno sphynx).

Teoretická část mé diplomové práce se zaměřuje na působení zvířat na lidi a jeho dopad - z laického i odborného pohledu. Bohužel je nutné opět konstatovat, že odborné a vědecké literatury k tomuto tématu je u nás i ve světě nedostatek. Bylo by jistě přínosné souborně se na vztah lidí a zvířat zaměřit a důkladněji ho zpracovat. Domnívám se totiž, že výsledky mohou přinést mnohá nečekaná odhalení, která budou velikým překvapením a zejména přínosem jak pro lidi, tak pro zvířata.

Souhlasím s Nerandžičem, který uvádí, že „léčení prostřednictvím zvířat znamená pro každého pacienta obohacení citového života, zlepšení fyzické a psychické zdatnosti, sebeúcty a úcty k druhým.“⁸¹ Zvířata jsou schopna zkvalitnit život lidí a dát mu i patřičnou váhu .

Výzkum, který uvádím v praktické části, ukazuje rozdíly v názorech adolescentů z hlediska jejich věku a pohlaví. Nejmarkantnější statistický rozdíl při

⁸¹ NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006, str. 154.

porovnávání studentů ze sekundy a druhého ročníku se objevil u otázky, která se týkala právního pojetí zvířete. S označením zvířete za „věc“ souhlasila ze sekundy 4% žáků, proti bylo 94%. Z druhého ročníku souhlasilo 24% studentů a nesouhlasilo 62%. Starší žáci se zřejmě na danou problematiku dívali více s odstupem a nepocítovali potřebu označení zvířete za „věc“ změnit. Mladší žáci do odpovědí více zapojovali své emoce a nedokázali si představit, že by např. jejich zvířátko mělo být pokládáno za věc.

Druhý významný rozdíl se ve stejné skupině z hlediska porovnání vyskytl při ztotožnění dětí se zvířetem, dle jejich volby. Mladší děti se neostýchaly zvolit „prase“ (14%), ale ze starších žáků tuto možnost nevedl nikdo. Pravděpodobně se zde promítá společenský nátlak a touha být dokonalým, který si však žáci ze sekundy tolik neuvědomují. „Identifikaci s prasetem“ lze také považovat za běžný projev pubertální revolty. Mladší žáci tímto způsobem téma ztotožnění se zvířetem shazují. Může se rovněž jednat o pokus vyhnout se hlubšímu zamyšlení a také snahu o zapadnutí mezi vrstevníky tím, že většina jich napíše to samé. Zde je zřejmá určitá konformita se spolužáky, která je vrstevníky v období raného dospívání vyžadována mnohem více než v dospělosti. Starší adolescenti brali patrně téma poněkud seriózněji. Je možné, že tuto variantu nezvolili kvůli vlastnímu pocitu důležitosti a nadřazenosti nad „prasetem“.

Při porovnání obou skupin respondentů z hlediska jejich pohlaví se signifikantní statistický rozdíl vyskytl v chápání psa jako nejlepšího přítele člověka. S tímto rčením souhlasilo 70% dívek a 48% chlapců. Proti bylo 16% dívek a 46% chlapců. Děvčata se zřejmě více citově upínají na své zvířátko. (Nezáleží na tom, zda se jedná o psa, kočku, morče či jiné zvíře.) Projikují si do něj své vlastní potřeby (zejména pečovatelskou a ochranitelskou) a vlastnosti, které by i ony samy chtěly mít (např. kočka je krásná, přítulná, nezávislá, má svou hlavu aj.) Je sporné, zda je tento styl „utíkání“ od svého vlastního „já“ ke zvířátku tím pravým řešením. Myslím, že by bylo správné, kdyby rodiče děvčata více vedli ke schopnosti vyřešit si své problémy samy. Mnohé z nich zřejmě hledají útěchu u „němých tváří“ a tímto způsobem se vyhýbají osobnímu kontaktu s vrstevníky a

oddalují vyřešení možného problému. Další možností je, že se jedná o útěk od lidí - od reciproční komunikace s lidmi k jednodušší formě, a to se zvířetem.

Výše uvedená úvaha významně potvrzuje druhý rozdíl v odpovědích chlapců a dívek. Jedná se o potřebu blízkosti zvířátka - tu někdy cítí 92% dívek, ale pouze 54% chlapců! U děvčat je „normální“, že svoji náklonnost a lásku ke zvířeti dávají otevřeně najevo. Chlapci jsou spíše vedeni ke skrývání svých emocí a nálad. Domnívám se, že by bylo lepší, kdyby byli chlapci více a s větší bezprostředností vychováváni k tomu, že se nemusí stydět za své projevy - už dávno přeci neplatí, že „muži nepláčou.“ Mnozí chlapci mají později v dospělosti problémy s vyjádřením i kladných citových projevů a nejsou schopni dát patřičně najevo lásku ke své partnerce. Chápu to jako něco potupného a domnívají se, že se vyznání lásky nemusí říkat nahlas. Bohužel většina žen právě o toto nahlas projevené vyznání stojí. Kdyby byli ale chlapci vedeni už od malička k tomu, že se nemusí za své city stydět, mohlo by to předejít mnoha konfliktům i v jejich budoucím partnerském životě.

Myslím si, že by bylo přínosné do tématu pozitivního působení zvířat na lidi zapojit i širokou veřejnost. Lidé by se mohli pomocí různých seminářů a přednášek dozvědět více o životě, výchově a citech svých zvířátek, lépe jim porozumět a díky tomu jim i vytvořit vhodnější životní podmínky. Sami by pak nabyté vědomosti mohli využít při řešení svých psychických i fyzických problémů. Mnohdy lidé vědí, že by jim zvířátko mohlo pomoci, ale zdráhají se svůj nápad realizovat. U některých druhů zvířat není třeba intenzivní přípravy a výcviku, aby měly na člověka uklidňující a blahodárny vliv (např. rybičky, křečci apod.). Tyto druhy zvířat navozují v člověku pocit klidu a úlevy např. pouhým díváním se na ně. Avšak např. psi se stávají nejlepšími pomocníky ve chvíli, kdy jsou za tímto účelem vycvičeni. Mám na mysli léčebnou metodu tzv. polohování. Pes, který k této činnosti není veden, ve většině případů není schopen delší dobu ležet bez hnutí a zahřívát určitého jedince. Faktem přesto zůstává, že jakékoliv ochočené domácí zvíře působí uklidňujícím a antistresovým dojmem na člověka. Děti, jejichž senzibilita je silnější než u dospělých lidí, mohou z přítomnosti zvířete hlavně profitovat.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BEZOUŠKA PETR, *Trestní zákon s komentářem*, 2004, (vytištěno: 15.3.2008, <http://trestni2.juristic.cz/489567/clanek/trz>)
- BRODSKÁ TÁŇA, *Dotek, který léčí* In *Psychologie dnes*, roč. 13, č. 10, říjen 2007, str. 42-45.
- *Cíle canisterapie*, (vytištěno: 3.3.2007, <http://www.canisterapie.info>)
- DAVIS S. J. M., VALLA F. R., *Evidence for domestication of the dog 12 000 years ago in the Natufian of Israel* In *Nature*, 1978, p. 608-610.
- DUDKOVÁ IRENA, kap.10 - Postavení hipoterapie v animoterapii a působení zvířat na člověka In MÜLLER OLDŘICH, *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*, Olomouc: Univerzita Palackého 2005.
- DUPAČOVÁ LUCIE, *Vztah dětí středního školního věku ke zvířatům* - magisterská práce, Praha 1996.
- FLANDERKOVÁ TATIANA, *Psí léčitelé*, 2007, (vytištěno:16.3.2008, <http://terapie.az4u.info/cs/alternativni-terapie/zooterapie/canisterapie/psi-lecitele.html>)
- FRAŇKOVÁ LENKA, BIČÍK VÍTĚZSLAV, *Srovnávací psychologie a základy etologie*, Karolinum, Praha 1999.
- FRID M. H., PEREA A. T., *Euthanasia & thanatology in small animals* In *Journal of Veterinary Behavior* (2007) 2, p. 35-39.
- GALAJDOVÁ LENKA, *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*, Grada Publishing, Praha 1999.
- GREY AGA, *Kočky: Felinoterapie*, (2006, vytištěno:3.3.2007, <http://www.felinogrey.estranky.cz/>)
- HESS LADISLAV, FIALOVÁ RENÁTA, *Vliv zvířat na psychiku člověka* In *Vesmír*, roč. 74, č. 11 (1995), s. 636-637.
- HERRSCHER RÜDIGER, GRÖSSLE BERNHARD, *Vyberme dětem zvířátko*, Granit, Praha 1995.

- HOLCOMB RALPH, GAGE GERALDINE M., *Couples' Perception of Stressfulness of Death of the Family Pet In Family Relations*, Vol. 40, No. 1 (Jan., 1991), p. 103-105.
- HUTTON J. S., *Social workers act like animals in their case-work relations* In *Supplement to Society for Companion Animal Studies Newsletter*, 1982. p. 1-4.
- CHVÁTALOVÁ HELENA, *Psi pro zdraví a pohodu* In *Děti a my*, roč. 33, č. 3 (2003), str. 32-33.
- KOUCKÁ PAVLA, *Miláčci i otroci* In *Psychologie dnes*, roč. 13, č.5 (2007), str. 12-19.
- KRAMULOVÁ DANIELA, *Zvíře domácím terapeutem?* In *Rodina a škola*, roč. 52, č. 1 (2005), str. 14.
- MATĚJČEK ZDENĚK, *Mami, tati, kupte mi zvířátko!* In *Děti a my*, roč. 27, č. 5 (1995), str. 14-15.
- MATĚJČEK ZDENĚK, *Děti a zvířátka* In *Rodina a škola*, roč. 42, č. 1 (1995), str. 4.
- MOJŽÍŠOVÁ A., KALINOVÁ V., ŠVESTKOVÁ R., VELEMÍNSKÝ M., KADIBCOVÁ B., *Canisterapie v praxi* In *Náhradní rodinná péče*, roč. 5, č. 1 (2002), str. 34.
- NAKONEČNÝ MILAN, *Encyklopedie obecné psychologie*, Academia, Praha 1998.
- NERANDŽIČ ZORAN, *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*, Albatros, Praha 2006.
- ODENDAAL J. S. J., WEYERS A., *Human-companion animal relationships in the veterinary consulting room* In *Journal of the South African Veterinary Association*, vol. 61, no. 1 (1990), p. 14-23.
- ODENDAAL JOHANNES, *Pets and Our Mental Health*, Vantage Press, New York 2002.
- ORTOLJA-BAIRDOVÁ ALEXANRA, *Kočky nejsou vůbec pro kočku*, Metafora, Praha 2005.
- *Ottova encyklopedie A - Ž*, Ottovo nakladatelství, Praha 2004.
- PINTERA ALBERT, *Kočky, kocouři a kořata*, Práce, Praha 1989.

- SHARKIN BRUCE S., KNOX DONNA, *Pet Loss: Issues and Implications for Psychologist* In *Professional Psychology: Research and Practice* (2003), vol. 34, no. 4, p. 414-421.
- STRAKOVÁ ŠTĚPÁNKA, HUČÍN JAKUB, *Zvíře pomáhá najít vztah k lidem* In *Psychologie dnes*, roč. 6, č. 4 (2000), str. 8-11.
- VÁGNEROVÁ MAGDA, *Možnosti terapeutického přínosu malých zvířat pro zlepšení kvality života handicapovaných dětí i dospělých* In *Speciální pedagogika*, roč. 6, č. 2 (1996), str. 1-9.
- VÁGNEROVÁ MARIE, *Vývojová psychologie I.*, Karolinum, Praha 2005.
- VRBOVÁ JANA, kap. 11 - Canisterapie In MÜLLER OLDŘICH, *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*, Olomouc: Univerzita Palackého 2005.

6. PŘÍLOHY - Č. 1: DOTAZNÍK

Vážení přátelé,

v rámci studia učitelství na HTF UK shromažďuji data pro svou diplomovou práci týkající se „**vlivu domácích zvířat na psychiku dětí a dospívajících**“. Prosím Vás proto o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je **anonymní**, takže se nepodepisujte. Zakroužkujte, prosím, pouze jeden z následujících údajů:

- dívka

- chlapec

A vyplňte Váš věk: _____

1. Máte doma nějakého domácího mazlíčka?

- pokud ano, tak jakého?.....

- pokud ne, tak jakého byste případně chtěli?.....

2. Říká se, že pes je nejlepší přítel člověka. Je to dle Vašeho názoru pravda či není?
Uveďte proč.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Co pro Vás znamená nebo by mohlo znamenat Vaše zvířátko? Zkuste Váš pocit popsat.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Současný zákon definuje zvíře jako „věc“. Co si o tom myslíte?

.....
.....
.....
.....
.....

5. Kdybyste se mohli ztotožnit s nějakým zvířetem z následujícího výčtu, které by to bylo? Vaši volbu, prosím zakroužkujte a uveďte, proč jste si vybrali právě toto zvíře.

- a) pes
- b) žralok
- c) želva
- d) kočka
- e) opice
- f) prase
- g) pták
- h) jiné (napište, které)

6. Existuje nějaká situace, kdy cítíte potřebu po blízkosti svého domácího zvířátka?

.....
.....
.....
.....
.....

7. Někteří lidé, když mají trápení, hledají určitou úlevu spíše v přítomnosti svého domácího zvířátka než v kontaktu s lidmi. Jak jste na tom Vy?

.....
.....
.....
.....
.....

8. Je, či bylo by pro Vás těžké vyrovnat se se smrtí Vašeho zvířátka? Napište proč.

.....
.....
.....
.....
.....

Mockrát Vám děkuji za pomoc! Marie Trtíková

7. SUMMARY

Vliv domácího zvířete na prožívání dětí a dospívajících **The influence of pets to sensation of children and adolescents**

MARIE TRTÍKOVÁ

Animals are important companions in our households, lives and also hearts. They give us love, understanding, happiness and in return they expect from us care and endless love. Pets are often characterized as family members, and for some, pets may become like surrogate friends, mates, or children.

There is well-documented evidence to show that animal companionship can have significant positive effects on people's emotional, social, psychological, and physical well-being. Pets can provide a sense of being needed, a focus of attention, and a stimulus for a daily routine. They can also serve to lessen the effects of loneliness and social isolation, boost self-esteem, lessen anxiety and depression, act as a „buffer" against stressful life events, and facilitate social interactions with others. On a physical level, pet companionship has been found to serve as a stimulus for exercise, reduce the frequency of illness, speed up recovery from illness, lower blood pressure, and improve cardiovascular health.⁸²

The research, which is described in the practical part of my work, entirely confirms the upper-written information.

⁸² SHARKIN BRUCE S., KNOX DONNA, *Pet Loss: Issues and Implications for Psychologist In Professional Psychology: Research and Practice* (2003), vol. 34, no. 4, p. 414-421.